

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BASKI RESİM TEKNİKLERİ EKSENİNDE EKSLİBRİS VE
TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMALARI**

**ELMAS KENDİRLİ
RESİM ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. İsa ELİRİ**

KIRIKKALE-2023

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BASKI RESİM TEKNİKLERİ EKSENİNDE EKSLİBRİS VE
TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARI**

**ELMAS KENDİRLİ
RESİM ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. İsa ELİRİ**

KIRIKKALE-2023

KABUL ONAY

Elmas KENDİRLİ tarafından hazırlanan “BASKI RESİM TEKNİKLERİ EKSENİNDE EKSLİBRİS VE TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMALARI” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. İsa ELİRİ

Resim Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Orhan DOĞRU

Kuyumculuk ve Mücevher Tasarımı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Özlem MURAZ

Resim Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi:/...../2023

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Elmas KENDİRLİ

.../.../.2023

ÖZET

BASKI RESİM TEKNİKLERİ EKSENİNDE EKSLİBRİS VE TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMALARI

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Resim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. İsa ELİRİ

Temmuz 2023, 89 sayfa

Paleolitik dönemde kaya ve mağara duvarlarında görülen oarak, çizerek ve kazıyarak yapılan stilize çizimler baskı resmin ilk örnekleri olarak değerlendirilebilir. Bu göstergeler, tarihsel süreç içinde de şekillenerek günümüz modern toplumlarında bilgi aktarımı olarak iletmeye devam etmektedir. Bu anlamda sanatçı da baskı resim alanında üretim yaparak ve anlatım dilini geliştirerek sanata katkı sağlamıştır. Baskı resim sanatı içinde değerlendirilen ekslibris değeri anlaşılan ve önemsenen küçük boyutlu sanatsal tasarım uygulamalarıdır. Kitabın sahibinin adını, tercihen kişiliğini yansıtan durumun göstergelerle olan ifadesidir. Tarih boyunca farklı coğrafyalarda ve toplumlarda kültürler arası bir iletişim aracı olarak kalıcı izler bırakmıştır. Bu çalışmada ele aldığımız başlık altında baskı resmin tanımı ve tarihsel gelişimi, teknikleri ve uygulama alanları, Türkiye’deki temsilcileri, ekslibrisin tanımı, sanatsal açıdan alana dair karşılığı, Türkiye’deki uygulamalarının tarihi ve kültürel gelişim süreci değerlendirilecektir. Ayrıca ekslibrisi uygulayan sanatçı eserlerinin incelenmesi ve ekslibris tasarımları içerisinde stilizasyonun sembollerle oluşumu ve uygulama alanları araştırmanın alt başlıklarını meydana getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Baskı Resim, Ekslibris, Sembol, Stilizasyon, Tasarım.

ABSTRACT

EXLIBRIS AND PRINT DRAWING TECHNIQUES IMPLEMENTATIONS IN TURKEY

Kırıkkale University

Institute of Social Sciences

Painting Department, Master Thesis

Advisor: Prof. Dr. İsa ELİRİ

July 2023, 89 pages

Stylized drawings made by carving, drawing and scraping seen on rocks and cave walls in the Paleolithic period can be considered as the first examples of print painting. These indicators are shaped in the historical process and continue to be transmitted as information transfer in today's modern societies. In this sense, the artist also contributed to art by producing in the field of printmaking and developing the language of expression. Ex-libris, which is evaluated in the art of printmaking, is a small-sized artistic design application whose value is understood and given importance. It is an expression of the situation with indicators that reflect the name, preferably personality, of the owner of the book. Throughout history, it has left permanent traces in different geographies and societies as an intercultural communication tool. Under the title we discussed in this study, the definition and historical development of printmaking, its techniques and application areas, its representatives in Turkey, the definition of exlibris, its artistic counterpart, the historical and cultural development process of its applications in Turkey will be evaluated. In addition, the examination of the works of artists who apply the exlibris and the formation of stylization with symbols in the designs of the exlibris and the application areas will form the sub-titles of the research.

Keywords: Printmaking, Ex-libris, Symbol, Stylization, Design.

TEŞEKKÜR

“Baskı Resim Teknikleri Ekseninde Ekslibris Ve Türkiye’deki Uygulamaları” isimli tez çalışmamın oluşum sürecinde destek olan, bilgi ve tecrübelerini paylaşan tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. İsa ELİRİ’ye çok teşekkür ederim. Ders sürecinde çalışmalarına yardımcı olan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ayşe GÜLER, Dr. Öğr. Üyesi Şuayip YÜCEL ve Dr. Öğr. Üyesi Hüda SAYIN YÜCEL’e ve tez jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Orhan DOĞRU ve Dr. Öğr. Üyesi Özlem MURAZ’a çok teşekkür ederim.

Ayrıca çalışma sürecinde destek olan kıymetli hocam Doç. Dr. Sevil SAĞLAM YILMAZ’a, yüksek lisans başlangıcından itibaren yanımda olan değerli arkadaşım Nesibe Buket DEMİR’e, bu süreçte destek olan değerli hocam Ahmet Bülent GÜLVER’e, değerli arkadaşım Bahadır ALTIOK’a ve sevgili ablam Özden AKDENİZ’e çok teşekkür ederim.

Elmas Kendirli

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLER DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar	3
2. YÖNTEM.....	4
2.1. Araştırma Modeli.....	4
2.2. Evren ve Örneklem	4
2.3. Verilerin Toplanması	4
2.4. Verilerin Çözümlemesi	4
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
3.1. Baskı Resmin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	5
3.1.1. Baskı Resim Teknikleri ve Uygulamaları	15
3.1.2. Türk Baskı Resim Sanatı Temsilcileri	23
3.2. Ekslibris Sanatının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	35
3.2.1. Ekslibris Sanatının Türkiye’deki Temsilcileri ve Uygulamaları	43
3.2.2. Ekslibris Baskı Resminde Kullanılan Simgeler ve Örnekleri	55
3.2.3. Ekslibris Tasarımında Stilizasyon ve Semboller	67
4. SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	80

RESİMLER DİZİNİ

Görsel

Sayfa

1. Bir Kült Odasının Duvarını Süsleyen Avcı Tasviri, MÖ 6000
Dolayları, Çatalhöyük6
2. Mağara Resmi, Lascaux, MÖ 15.000-10.000 Dolayları, Fransa6
3. Sümer Kralı Ur-Nammu'nun Taş Silindir Mührü (MÖ 2112-2095).
Britanya Müzesi7
4. Diamond Sutra, Tahta Baskı, MS 868. İngiliz Kütüphanesi.....7
5. Martin Schongauer, "İsa'nın Doğuşu", Gravür, 25,8x17 cm, 1470-
1473.....8
6. Albrecht Dürer, Ağaç Baskı, Cennetten Kovulma, 12,7x9,8 cm, 1510.....8
7. Albrecht Altdorfer, Çift Ladinli Manzara, Gravür, 11x16cm,
1521–22.....9
8. Rembrandt van Rijn, İsa Vaaz Ederken, Asitle İndirme, 15.5x20.7 cm,
1652 Dolayları.....9
9. Peter Paul Rubens, Aziz Catherine, Asitle İndirme, 30x19.8 cm,
1620.....10
10. Jean Honore Fragonard, Gravür, 43x56,7 cm, 1776, Paris.....10
11. Honore Daumier: Rue Transnonain, Litografi, 45x29 cm, 1834,
Hindistan Üniversitesi.....11
12. Picasso: Suite Vollard, Vollar Portresi II, Akuatinta, 34,8x24,7 cm,
1937, Pera Müzesi.....12
13. Mehmed Suudi Efendi'nin Tarih-i Hind-i Garbi Adlı Eserinden
Minyatürlü İki Sayfa Beyazıt Devlet Kütüphanesi13
14. Sabri Berkel, Gravür, 24x26 cm 194114
15. Mustafa Ashier, Ana-Kız, Metal Gravür, 25x30 cm, 199114
16. Edouard Manet, Yarışlar, Litografi, 38,7x51,1 cm, 1872, Metropolitan
Müzesi.....16
17. Andy Warhol, Ayakkabı, Serigrafi, 59x40cm, 198016

18. Roy Nydorf, Anıtsal Baş, Mürekkeple Mono Baskı, 60,9x45,7 cm, 1991.....	17
19. Hasip Pektaş, CGD/ Bilgisayarda Üretilmiş Tasarım, 9x12 cm, 2018.....	18
20. Tan Ping, Başlıksız, Renkli Ağaç Baskı, 76,2x114,3 cm, Red Gate Galeri, 2006.....	19
21. Pablo Picasso, Kadın Başı, Linolyum, 52,4x63,8 cm, 1962.....	19
22. Albrecht Dürer, Kutsal Aile, Kuru nokta, 21x18,1cm, 1512-13.....	20
23. William Hogarth, İndirme ve Kazıma, 42,9x58,4 cm, Kuzey Carolina Müzesi, 1732.....	21
24. Georges Braque, Boyalı Şarkı Sözleri, Akuatint, 24,8x34,9 cm, 1962	22
25. Joan Miro, Ustasız Çekiç, Renkli Dağlama ve Akuatint, 28 x 22,5 cm, 1976.....	22
26. Antti Ratalahti, Yere Çakılma, Mezzotint, 29,9x30,4 cm, 2007.....	22
27. Leopold Levy, Manzara, Metal Gravür (Asitle Oyma), 15x20 cm, 1935, Yair Sanat Galerisi.....	24
28. Aliye Berger, Soyut kompozisyon, Metal Gravür, 23,5x29,5 cm, 1948	24
29. Turgut Zaim, İsimsiz, Linol Baskı, 22x25 cm, 1965	25
30. Sabri Berkel, Soyut Kompozisyon, Litografi, 23x18 cm, 1965.....	26
31. Ferruh Başağa, Gravür, 54x78 cm, 2006	26
32. Adnan Turani, Soyut, Litografi, 50x60 cm, 1969.....	27
33. Mustafa Ashier, Annem ve Çocukları, Ahşap Baskı, 29x70 cm, 1962	28
34. Nevzat Akoral, Pazarda Arabacılar, Ağaç Baskı, 63x41cm, 1967	28
35. Burhan Doğançay, Duvarlar V Serisi, Litografi, 57x47 cm,1969	29
36. Mürşide İçmeli, Kompozisyon 3, Gravür, 48x35,5 cm, 1994	30
37. Süleyman Saim Tekcan, İsimsiz, Serigrafi, 77x48 cm, 1992	31
38. Atilla Atar, Kamyon, Litografi, 50x65 cm, 1987.....	31
39. Hayati Misman, Gravür, 27x42 cm, 1999.....	32
40. Fevzi Karakoç, Fotokarelere, Serigrafi, 70x50 cm, 2000	33
41. Güler Akalan, Ne Yenir Ne Yenmez?, Gravür, 32,5x29 cm, 2002	33
42. Ayşen Erte, Kral Mezarı, Çinko Gravür, 33,5x24 cm, 1994	34
43. Mısır Kralı III. Amenophis Kitaplığına Ait Seramik Plaka, 6,2x3,8x4,5 cm, MÖ 1400 Dolayları	36
44. Brandenburg Ailesi İçin Ekslibris, 63,5x63,5cm., 1470-1480.....	37
45. Albrecht Dürer, X1, 14,9x11,9 cm, 1502, Almanya.....	37

46.	Lucas Cranach, Gravür, 18,1x12,3 cm, 1510, Almanya.....	38
47.	W Austin, C2, Gravür, 7,9x6,8 cm, 1760, Büyük Britanya.....	38
48.	Emil d. J. Doepler, Gravür, 7,7x6 cm, 1896, Almanya.....	39
49.	Alphonse Legros, Gravür, 13x9 cm, 1875, Boston Halk Kütüphanesi.....	39
50.	Elizabeth Voges, Nar Ağacı Altında Satır, Gravür, 11,6x5,8 cm, 1920, Almanya.....	40
51.	Oskar Kokoschka, Litografi, 7,4x5,8 cm, 1909, Avusturya	41
52.	Franz Marc, Litografi, 7,1x7,2 cm,1905, Almanya	41
53.	Paul Klee, Aside İndirme Gravür, 16x11,6 cm, 1901, İsviçre.....	42
54.	Üsküdar Amerikan Koleji Öğretmenlerinden Jessie Martin İçin Ekslibris, P7, 6x9 cm, 1950, İstanbul	42
55.	Hasip Pektaş, Ekslibris Can Pektaş, GGD, 9x9 cm, 2018	44
56.	Murşide İçmeli, C3+C5+X5, 13 x 9 cm, 1999	44
57.	H. Müjde Ayan, S1/15, 7,3x8 cm, 2003	45
58.	Mehmet Aslan, X3, 12x13 cm, 1999	45
59.	İrem Çamlıca, CGD, 8x11 cm, 2011	46
60.	Canan Güldal, CGD, 7,2x10 cm, 2014	46
61.	Nurgül Arıkan, CGD, 6,8x8,2 cm, 2010.....	47
62.	Onur Aşkın, CGD, 8,9x10,5 cm, 2014.....	47
63.	Yunus Güneş, X2, 7,0x5,5cm, 2009	48
64.	Ali Doğan, S1, 10x10 cm, 1999.....	48
65.	Serpil Güvendi Kaptan, X3, 9x8 cm, 2001	49
66.	Tülay Kayabekir, CGD, 9x6,5 cm, 2007	49
67.	Salih Denli, C3+C5, 9x7 cm, 1999	50
68.	Devabil Kara S/16, 12,9x13 cm, 1994.....	50
69.	Tezcan Bahar, CGD, 9x11,5 cm, 2010	51
70.	Alperen Güldü, CGD, 8,1x5,7 cm, 2014	51
71.	Gökhan Okur, X3, 3,5x10 cm, 2001	52
72.	İsmail Aslan, CGD, 7,5x12 cm, 2016.....	52
73.	Özden Pektaş Turgut, CGD, 6,5x8 cm, 2002.....	53
77.	Elif Varol Ergen, CGD, 7,2x9,2 cm, 2008.....	53
75.	Hatice Öz Pektaş, CGD, 12x8 cm, 2017	54
76.	Vedat Çolak, S1, 10,2x10,2 cm, 2009	54
77.	J. Meder. P1, 7,6x4,2 cm, 1911, Almanya.....	57

78.	Erich Aulitzky, X6, 11,4x16,4cm, 1993, Almanya.....	58
79.	Peter Velikov, C3+C5,9,7x13 cm, 2006, Bulgaristan.....	58
80.	Ella Tsyplyakova, X1, 13x13 cm, 2000, Rusya.....	59
81.	Mirsad Konstantinovic, MT/col, 8,8x11,3 cm, 2006, Bosna Hersek.....	59
82.	Roman Sustov, C3,13x13cm, 2008, Beyaz Rusya.....	60
83.	Zbigniew Dolatowski, X3, 3,7x3,1cm, 1972, Polonya	60
84.	Christian Blæsbjerg, P1, 5,1x5,5 cm, 1969, Danimarka	61
85.	Homma Yoichiro, X1/9, 8x9,5 cm, 1999, Japonya.....	61
86.	Olga Keleynikova, C3, 10x10 cm, 1990, Rusya.....	62
87.	Arkady Pugachevsky, X6, 10,5x8,5cm, 2002, Ukrayna	62
88.	Miroslav Houra, X3, 11,7x12,6 cm, 2002, Çek Cumhuriyeti.....	63
89.	Irina Kazaeva, C4/2, 8,5x6,5 cm, 2003, Rusya.....	63
90.	Ann Kestens, S1/3, 8,7x8 cm, 2002, Belçika.....	64
91.	Katarina Vavrova,C3/col., 12,3x9,5 cm, 2002, Slovakya.....	64
92.	Christine Deboosere, P8+CGD, 6,5x9 cm, 2014, Belçika.....	65
93.	Evgenij Bortnikov, X2, 7,2x6,6 cm, 1996, Rusya	65
94.	Marin Gruev, C3+C5, 10x7,7 cm, 2003, Bulgaristan.....	66
95.	Anatoli Kalaschnikow, X2/2, 7,2x9,2 cm, 1976, Rusya.....	66
96.	Veselin Damyanov-ves, MT, 11,1x8,4 cm, 2008, Bulgaristan.....	67
97.	Brazdil Zdeno. C3, 10,7x7,8 cm, 1995, Slovakya	69
98.	Nazan Tekbaş Tanyu, X3, 11x9 cm, 1995, Türkiye	70
99.	Nurgül Arıkan, CGD, 7,6x9 cm, 2017, Türkiye	71
100.	Rajmund Lewandowski, X3, 6x9 cm, 1979, Polonya.....	72
101.	Hasip Pektaş, CGD, 9,5x13,1 cm, 2008, Türkiye.....	73
102.	Weroniki Podstawki, CGD, 9,4x7,2 cm, 2010, Polonya	73
103.	Hande Özgeldi, CGD, 9,3x 13,9 cm, 2013, Türkiye.....	74
104.	Motoi Yanagida, (X1) Gravür, 5,4x7,8 cm, 1979, Japonya.....	75
105.	Ayşen Erte, C3+C5+CGD, 13x7,8 cm, 2012, Türkiye.....	76
106.	Ladislav Rusek, C3, 12,2x7 cm, 1986, Çek Cumhuriyeti.....	76

1. GİRİŞ

Baskı, tanım olarak; resim ve yazıların aslına uygun biçimde, birden çok sayıda çoğaltma işlemine verilen isimdir. Başlı başına bir teknik konu olan baskı işlemi, aynı zamanda bir sanat dalı olarak da tanımlanabilir (Tepecik, 2002, s. 102). İnsanoğlunun iletişime geçtiği ilk andan itibaren çeşitli nesnelerin üzerine iz alarak veya onları birebir kullanarak oluşturdukları görüntüler baskı resmin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. İlk çağ insanların birbirleri ile iletişime geçmek için kullandıkları baskı resim, sonraları bilgi edinmek amacı ile insanoğlunun ihtiyaçlarına cevap vermiştir (Kaya, Türk, 2011, s. 4).

Sembol diline de zemin hazırlayan bu göstergeler bir fikri veya bir anlamı görsel biçimde ileten araçlardır. Tarih öncesi dönemden başlayan ve yazının ilk dili olan semboller, kelimenin tam anlamıyla temsil ettiklerinin de ötesinde anlamlara sahip olan göstergelerdir. Sanat tarihi boyunca da şekiller, işaretler, izler ve renkler iletişimdeki insan için tanımlanabilir görüntüler olmuştur. Anlatılmak istenen ifade bazen o kadar soyuttur ki açıklamaya ihtiyaç duyar ve açıklama tamamen izleyici tarafından anlaşılmalıdır bazen de doğası gereği daha gelenekseldir bir işaret kaynağına sahiptir.

Sanat tarihinin tüm evrelerinde sanatçıların baskı resim alanında üretimler yaptığı bilinmektedir. Baskı resim terimi, normalde baskı yoluyla sanat eseri yapma sürecini aynı parçalardan çok sayıda üretebilmeyi ifade eder. Basılan kalıptan çıkan her bir parça kopya değil, başka bir sanat eserinin reproduksiyonu olmadığı için orijinaldir. Kullanılan malzemeler özellikleri doğrultusunda araç görevi görür. Her bir yöntemin kendine özgü nitelikleri ve olanakları vardır.

Günümüzde başlı başına bir sanat dalı olarak yaygınlık kazanan gravür, litografi (taş baskı), serigrafi (elek baskı) birer çoğaltım tekniğidir. Sanat eserinin görsel, estetik ve sanatsal değerini yitirmeden birden fazla tıpkıbasımlarının yapılabilmesine imkan verir. Böylelikle sanatçının arzusu doğrultusunda yaratılmış her detay tüm özellikleri ile sanatsevere ulaşır. Numaralandırılmış bütün kopyalar aynı değeri taşır (Uçar, 2019, s. 286).

Baskı resim teknikleri ekseninde kendine uygulama alanı bulan ekslibris tasarımlarında da estetik değerler aynı özellikleri göstermektedir. Ekslibris, kültürel ve tarihsel değerlerin paylaşılmasına olanak sağlayan ve kitabın sahibini göstergelerle belgelemek için kitapların iç kapağına yerleştirmek üzere tasarlanan baskı resim uygulamalarıdır. Yazı ve resmi bir arada kullanarak görsel anlatım dilinin zenginleşmesine neden olan ve sanatsal değer taşıyan bu yapıtlar, tatbik eden sanatçılara da geniş olanaklar sağlamaktadır. Ekslibris kitap sahibini ve kitabın geçmişini ortaya çıkarmak için mükemmel bir yol göstericidir.

1.1. Problem Durumu

1. Ekslibris nedir? Bir sanat mıdır?
2. Ekslibris sanatının baskı resim teknikleri ekseninde uygulama alanları nelerdir?
3. Kendine baskı resim teknikleri özelinde uygulama alanı bulan bu sanatın sanatsal açıdan alana dair karşılığı nedir?
4. Türkiye'deki uygulamalarının tarihi ve kültürel gelişim süreci ne şekilde gerçekleşmiştir?
5. Ekslibris tasarımlarında kullanılan göstergelerin stilize edilmiş sembol oluşumları ne amaçla yapılır ve nasıl değerlendirilebilir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Sanat kavramında ifade bulan ve kişinin yaşadığı döneme ait tarihsel, kültürel özellikleri günümüze taşıyarak iletişimde araç olan ekslibris uygulamalarının incelenmesi temel amaç oluşturmaktadır. Bu amaç ışığında baskı resim sanatı ve tekniklerini irdeleyerek Türkiye'deki baskı resim sanatçılarının ekslibris tasarımlarındaki oluşumlarını değerlendirmek ve bu sanat dalıyla ilgilenen bireylere kaynakça oluşturmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Baskı resim sanatı uygulamalarındaki ekslibrisin bir iletişim aracı olarak önemini, yaşayan kişiyi de temsilen yapıldığı döneme ait tarihsel ve kültürel özellikleri günümüze taşıması ve bu anlamda Türkiye'de ekslibris sanatının ortaya çıkışı,

sanatsal ve sembolik bir dil olarak değerlendirilmesi bakımından bu araştırma önem arz etmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmada; baskı resim tekniği olarak da dūřünölen ekslibris tasarımı, yapıldığı döneme ait költürel ve tarihsel özelliklerinin günümüze yansıyan şekliyle yeni arayışlar, somut yansımalar ve sembolik unsurlar içerdıği de varsayılmaktadır. Yazılı ve görsel kaynaklardan elde edilen literatür bilgileri ve sanatçıların uygulama esasları bilimsel bilgi olarak kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Türkiye’de baskı resim teknikleri ve uygulamaları ekseninde bu alanda ekslibris üreten sanatçı ve eserlerinin sanatsal üretiminde alana dair kazanımları ve tasarımlarda ifade edilen göstergelerin plastik ve sanatsal değerlendirmeleri ile sınırlıdır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Nitel Araştırma Yöntemi kullanılan çalışmada tarama modeli esas alınıp, literatür tarama yapılmıştır. Tarama, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, var olanı değiştirmeden uygun bir biçimde “gözleyip” belgeleyebilmektir (Karasar, 2019, s. 109). Dört ana bölümden oluşan çalışma ilişkili alt bölümlere ayrılarak edinilen bilgiler detaylı olarak incelenerek görsellerle desteklenmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, baskı resim teknikleri ve uygulamalarıdır. Araştırmanın örnekleme ise, Türkiye’de baskı resim sanatçılarının ekslibris tasarımları örnek oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Nitel veri toplama yöntemi kullanılan çalışmada literatür tarama yapılarak konuyla ilgili olabilecek yerli ve yabancı kaynaklar ışığında; kitaplardan, tezlerden, dergilerden, makalelerden ve elektronik ortamdan edinilen bilgiler çalışmada detaylı olarak incelenmiş ve görsel örneklerle desteklenmiştir. Ayrıca bazı kitaplara uygulanan ekslibris tasarımları incelenerek koleksiyon ve sergi katalogları taraması yöntemiyle güncel bilgilere ulaşılmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada konuyla ilgili verilerin toplanması, betimsel analiz ve içerik analizi şeklinde yapılmıştır. Araştırmada baskı resim teknikleri ekseninde ekslibris ve Türkiye’deki uygulamaları ve ekslibris tasarımlarını kullanan sanatçıların eserleri incelenerek, ortaya çıkan sonuçlar betimsel analiz olarak yorumlanmıştır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Baskı Resmin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Baskı resim çeşitli araç ve malzeme ile doğrudan veya hazırlanan kalıplar yardımıyla kağıt ve benzeri malzeme üzerine basılan resimler, baskı resim olarak kategorize edilir (Keser, 2009, s. 60). Baskı resim, duygu ve düşüncenin kalıplar aracılığıyla başka bir yüzeye aktarımı ve birden fazla kopyanın elde edilebilirliği esasına dayanır. Çoğaltım temeline dayanan bu sanat alanında, aktarılmak istenen görselin geçtiği aşamalar, kaç tane baskı elde edildiği ve bütün baskı aşamalarını yöneten sanatçının tasarımcı kimliği çok önemlidir (Fırıncı, 2013, s. 128).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere baskı resim, sanatçının kendi kontrolü altında hazırladığı kalıplarla anlatım diline uygun bulunduğu çoğaltma tekniğine dayanmaktadır. Kullanılan teknikte anlatım biçimi araç durumundadır. Sanat tarihi boyunca da bilinen tüm sanatlar anlatım aracı olmuştur.

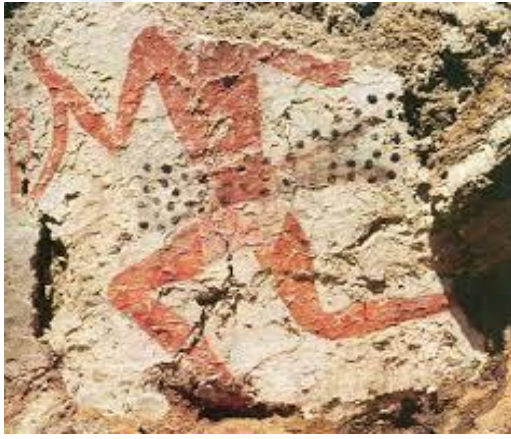
Prehistorik devirlerden bu yana, birlikte yaşamın temel koşulu olan iletişime bir düzen ve açıklık getirme uğraşı içinde olan insanoğlu, düşünce ve kavramlara görsel bir anlatım kazandırmanın yollarını aramıştır (Bektaş, 1992, s. 1). İlk örnekleri Paleolitik dönemde; dünyanın birçok yerinde Orta Asya, Avrupa ve Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi, kaya ve mağara duvarlarında görülmektedir. Bu resimlerin korku ve büyü gibi ritüeller çerçevesinde temel unsurlar gösterdiği düşünüldüğünde o dönemde yapılan çizgilerin ve işaretlerin estetik kaygıdan ziyade daha çok bulunduğu ortamı kavramak ve anlamak için gayret gösterdiklerini söylemek daha doğru olur. Bu bölgelerde bulunan ya da kendilerinin tasarladığı kesici sivri aletlerle kemik, taş ve kaya gibi yüzeylere yapılan bu resimler, onları avlayan insanlar tarafından çizerek, kazıyarak, oyarak ve sonrasında oluşan çukurların boyalarla doldurularak yapıldığını gösteren stilize çizimler şeklindeki ifadelerdir. Gereksiz detaylardan arındırılmış ve sadeleştirilmiş bu çizgisel formlar sembol dilinin de oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

Tansuğ'un da belirttiği üzere, resim sanatı tarihi boyunca her dönemde stilizasyon örnekleri görülmektedir. Her resim üslubunda bir miktar stilizasyona rastlanır. Stilize edilmiş resimde sembolik oluşum vardır. Stilizasyon, resmedilen objenin karakterine

uygun olarak yalınlaştırılarak, betimlenmesini kolaylaştıran bir tekniktir (Tansuğ, 2004. s. 15).

İnsanoğlu deneyimleyerek çözümlemeye çalıştığı ve anlam yüklediği göstergeleri iletişim aracı olarak kullanmıştır. Örnekleri Anadolu’da Göbeklitepe ve Çatalhöyük’te, Avrupa’da Lascaux ve Altamira’da hayvan ve insan figürlerindeki betimlemelerde görülmektedir.

Öncelikle bunların soyut birer çizim olmadığı, hatta olağan çizimlerin ötesinde başarılı bir sadeleştirme ve stilizasyon gözlemlediğimiz oldukça açıktır (Uçar, 2019, s. 20).

(Resim 1.) Bir Kült Odasının Duvarını Süsleyen Avcı Tasviri, MÖ 6000 Dolayları, Çatalhöyük

(Resim 2.) Mağara Resmi, Lascaux, MÖ 15.000-10.000 Dolayları, Fransa

İnsanın kendini ifade etme biçiminin yeni bir evresi olan mühürler baskı resim sanatının da ilk adımlarını oluşturmaktadır. Yaşanılan bölgenin ekonomik ve sosyal yapısını sembolize eden kişisel kimliği, mesleği ve resmi bir belgeyi doğrulamak için kullanılan mühürler; Sümerler, Akadlar, Hititler ve Persler dahil olmak üzere dünya medeniyetlerine haiz çeşitli kültürler tarafından kullanılmıştır.

(Resim 3.) Sümer Kralı Ur-Nammu'nun Taş Silindir Mührü (MÖ 2112-2095), Britanya Müzesi

Çin’de MS 105 yılında kâğıdın bulunmasından sonra baskı amacıyla tahta yüzeylerin üzerine oyularak oluşturulan kalıplar kâğıt ve kumaş üzerine basılarak mühür olarak kullanılmıştır. 5 metrelik çalışma olan ünlü Diamond Sutra, Çinlilere ait ilk ağaç baskı denemesidir. Diamond Sutra’nın basıldığı dönemdeki baskı sanatının ulaştığı en yüksek düzeyi gösterdiği söylenebilir.

(Resim 4.) Diamond Sutra, Tahta Baskı, MS 868, İngiliz Kütüphanesi

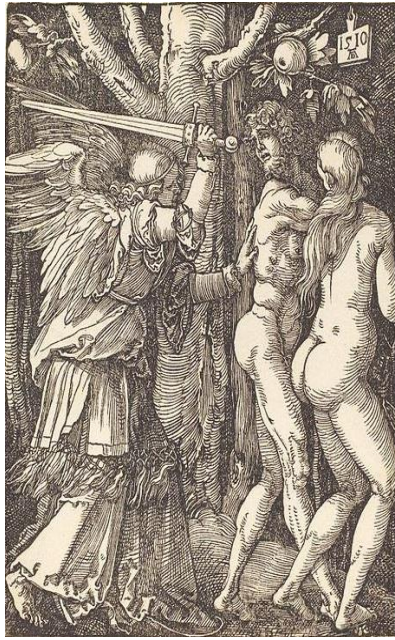
15. yüzyılın ortalarında kitaplardan önce resimlerde kullanılmaya başlayan baskı tekniği, Almanya’da sanatın gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Orta çağın sonlarında tahta baskıları kullanan sanatçılar, kâğıt üzerine daha hassas etki yaratacak malzeme olan bakır plakayı kullandılar. Martin Schongauer (1453-1491) o dönemin en ünlü oyma baskı ressamlarından birisi olarak “İsa’nın Doğuşu” sahnesini bakır levha üzerine en ince ayrıntısına kadar işleyerek betimlemiştir (Gombrich, 2011, s. 281-284).

Gravür tekniğine zengin bir anlatım dili katan Schongauer, çalışmalarıyla baskı resim sanatına öncülük ettiği söylenebilir.

(Resim 5.) Martin Schongauer, “İsa’nın Doğuşu”, Gravür, 25,8x17 cm, 1470-1473

16. yüzyılın başlarında, Avrupa’da baskı resim ustaları ortaya çıkmıştır. Önemli sanatçılardan biri olan Albrecht Dürer ağaç baskı ve gravür tekniğinde başarı sağlayarak önemli sonuçlar elde etmiştir.

(Resim 6.) Albrecht Dürer, Ağaç Baskı, Cennetten Kovulma, 12,7x9,8 cm, 1510

Bir başka önemli usta olan Albrecht Altdorfer, manzaraları arka plan yerine konu olarak baskı yapan ilk kişidir.

(Resim 7.) Albrecht Altdorfer, Çift Ladinli Manzara, Gravür, 11x16cm, 1521–22

17. yüzyıl da sanatçıların genel olarak gravüre yöneldikleri görülmektedir. Dönemin resim sanatçıları tuval resmi yapmanın beraberinde sanat niteliği yüksek olan çok sayıda baskı resim de yapmışlardır. Rembrandt ve Rubens gibi birçok sanatçı da baskı resim sanatının yaygınlaşmasında katkı sağlamıştır. Rembrandt ve Rubens çalışmalarında çukur baskı tekniği olan asitle indirme yöntemini kullanarak çok sayıda gravür eser üretmiştir.

(Resim 8.) Rembrandt van Rijn, İsa Vaaz Ederken, Asitle İndirme, 15.5x20.7 cm, 1652 Dolayları

(Resim 9.) Peter Paul Rubens, Aziz Catherine, Asitle İndirme, 30x19.8 cm, 1620

İtalya 18. yüzyıl boyunca Avrupa baskı resmin merkezi olarak kalmıştır. 18. yüzyıl Fransız gravürlerinin birçoğu, kurşun kalem, tükenmez kalem veya tebeşir etkilerinin taklit edildiği bakıra aktarılan çizimler olmuştur. Bu anlamda sanatçının istediği ışık gölgeler, ara tonlar, lekese ve dokusal görünüm elde edilmiş böylece akuatinta ve mezotinta gibi teknikler keşfedilmiştir.

(Resim 10.) Jean Honore Fragonard, Gravür, 43x56,7 cm, 1776, Paris

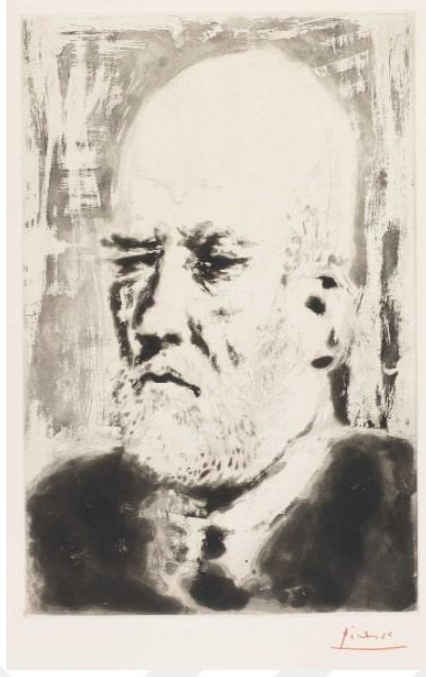
Özellikle Fransa’da yaygınlaşan taş baskı tekniği, H. Daumier ve birçok sanatçı tarafından kullanılmıştır. Çoğunlukla afiş, kitap illüstrasyonu çalışmalarında kullanılan bu teknikle resim çalışmaları da yapılmıştır (Koç, 1995, s. 15).

(Resim 11.) Honore Daumier: Rue Transnonain, Litografi, 45x29 cm, 1834, Hindistan Üniversitesi

19. yüzyıl sanat dünyasına birçok estetik tarz ve yenilik getirmiştir. Almanya’da litografi icadı sanatçılara yeni bir ortam sunarken Fransız etkisi Avrupa baskı resim dünyasına hakim olmuştur. Edouard Manet, Edgar Degas ve Camille Pissarro gibi izlenimciler tuval resminde tanınmalarına rağmen kendilerine özgü tarzlarda gravür ve litografi baskı eserler üretmişlerdir. Baskı resim tekniklerinden biri olan serigrafi de Asya’dan Avrupa’ya gelerek yaygınlaşmaya başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında fotoğraf tekniğinin bulunması çoğaltma işlemlerine de yeni bir boyut getirmiştir.

Baskı resim sanatı 20. yüzyılda yükselişe geçmiştir. Pablo Picasso, Marc Chagall, Fernand Leger ve Jean Arp gibi bu tekniğe katkı sağlayan ressamlar arasındadır.

(Resim 12.) Picasso: Suite Vollard, Vollar Portresi II, Akuatinta, 34,8x24,7 cm, 1937, Pera Müzesi

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde baskı resim faaliyetlerinde gözle görülür bir artış olmuştur. Dünyanın her yerinden sanatçılar geleneksel baskı tekniklerini fotoğraf ve dijital baskı gibi modern tekniklerle birleştirerek akla gelebilecek her türlü malzemeyi sanat aracı haline getirmişlerdir.

Sanat tarihi boyunca yenilik arayışı içinde olan sanatçı baskı resim alanında da eserler üretmiştir. Bu anlamda baskı resim, sanatçının kendi kişisel sanat üretimine katkısı olan bir disiplindir diyebiliriz.

Türk baskı tarihinde, İbrahim Müteferrika'nın 1730 yılında bastığı “Tarih-i Hind-i Garb-i” adlı kitabı ile Türkiye’de baskı resim sanatının ilk adımları atılmıştır. Müteferrika'nın 1732’de bastığı “Cihannüma” adlı eserinde kullandığı 40 adet renkli harita ve şekiller dikkat çekici niteliktedir. “Tarih-i Hind-i Garb-i” adlı kitabını tahta kalıplarla basan Müteferrika, “Cihannüma” adlı kitabı da metal kalıplar kullanarak basmıştır (Şahin, 2006, s. 32).

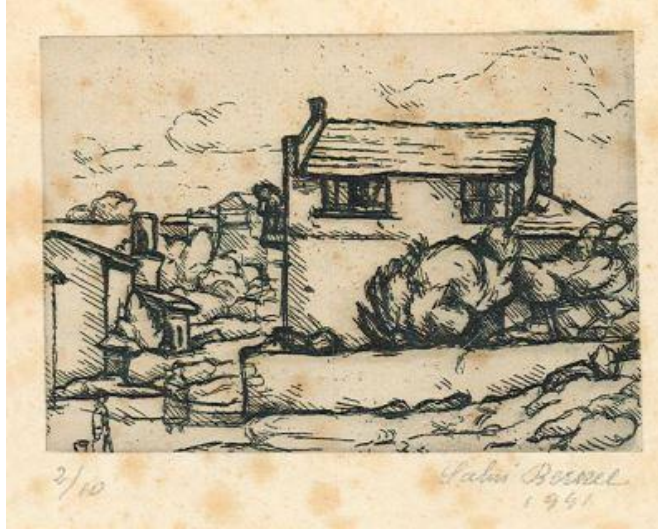

(Resim 13.) Mehmed Suudi Efendi'nin Tarih-i Hind-i Garbi Adlı Eserinden Minyatürlü İki Sayfa
Beyazıt Devlet Kütüphanesi

Türkiye’de sanatsal amaçlı ilk baskılar, Stanislas Arthur Napier’in 1892-1897 yılları arasında “Sanayi-i Nefise” de ders verdiği yıllarda yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca bu dönemde dışarıdan gelen bazı yabancı gravürcüler de çalışmalar yapmışlardır. Ancak nerede baskı yaptıkları bilinmemektedir. Osman Hamdi Bey ile Hoca Ali Rıza Bey tarafından da taş baskı ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır (Özsezgin, 1987, s. 17).

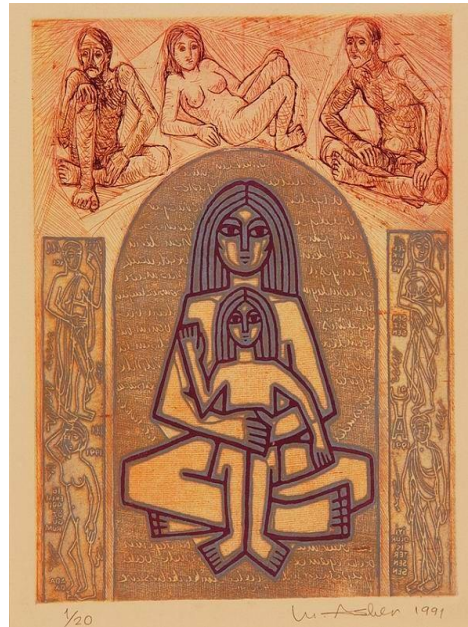
1936 yılında Sabri Berkel ve Fransız Sanatçı Leopold Levy’nin öğreticiliği ile çukur baskı çalışmaları başlamıştır. Bu atölyede Ferruh Başağa, Nuri İyem, Mümtaz Yener, Neşet Günel gibi sanatçılar yetişmiştir (Akalın, 2000, s. 108).

Daha sonra diğer sanatçıların da katılımıyla gravür, linol ve litografi baskı teknikleriyle çalışmalara devam edilerek sanat eserleri verilmiştir. Sabri Berkel ve Turgut Zaim ilk eserleri veren sanatçılardır.

(Resim 14.) Sabri Berkel, Gravür, 24x26 cm, 1941

1957 yılında açılan İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda, 1962 yılında Mustafa Aslıer tarafından baskı resim atölyesi kurulmuştur. Donanımı çok iyi olan bu atölyeden, öğrencilerin yanı sıra sanatçılar da yararlanmışlardır. “Aliye Berger, Mustafa Pilevneli, İsmail Türemen, Kadri Özaytan, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fevzi Karakoç, Sabiha Erengönül, Cihat Burak gibi sanatçılar da baskı resim alanında çalışmalar yapmışlardır” (Özsezgin ve Aslıer, 1989, s. 161).

(Resim 15.) Mustafa Aslıer, Ana-Kız, Metal Gravür, 25x30 cm, 1991

Her sanat disiplini olduğu gibi baskı resim alanında da tarihsel süreç içerisinde teknik ve düşünsel boyutta ciddi değişimlerin olduğu söylenebilir. Baskı resim

tekniklerinin ilk kullanım alanları öğreti olarak karşımıza çıksa da sanatsal yönü ile kendine geniş bir alan bulmaktadır. Baskı resim sanatçıları kullandıkları tekniklerin olanaklarıyla eserler üreterek çoğaltılabilirliği sayesinde bulundukları çağın sanatsal yapısına katkı sağlamışlardır. Bu alanda dünyanın birçok ülkesinde çeşitli konferanslar, bienaller, trienaller ve uluslararası baskı etkinlikleri düzenlenerek kültür değerlerinin tanıtımı ve paylaşımı gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de sanat eğitimi veren okulların da katkılarıyla ilgi görmeye başlayan baskı resim günümüze kadar gelen sanatçıların da öncülüğünde önemli bir sanat dalı olarak gelişme göstermiştir.

3.1.1. Baskı Resim Teknikleri ve Uygulamaları

Baskı resim, uygulanacak olan biçimin özel olarak hazırlanan baskı kalıbıyla başka bir yüzeye genellikle de kağıt ve kumaşa aktarma yöntemiyle numaralandırılarak çoğaltım esasına dayanan sanatsal uygulamalardır. Baskı kalıbı olarak taş, ahşap, ipek, metal plaka, linolyum vb. malzemeler mürekkep uygulanarak yüzey üzerine basılacak görüntüyü sağlayan araçlardır. Kullanılan malzemeler ve uygulanan teknikler, sanat eseri oluşturmada sanatçının anlatım dili eğilimindedir. Baskı resimde kullanılan temel teknikler ve özellikleri çerçevesinde düz baskı, yüksek baskı ve çukur baskı olarak farklı kategorilerde uygulanmaktadır.

• Düz Baskı Teknikleri

Baskı kalıbı üzerine herhangi bir oyma işlemi yapılmayan baskı tekniğidir. Taş baskı, ipek baskı, mono baskı ile ofset ve dijital baskı teknikleri bu alanda değerlendirilebilir.

Taş Baskı (Litografi); Yunanca “taş üzerine yazmak” anlamına gelir. Su ve yağın karışmaması esasına dayanan teknik, pürüzsüz kireçtaşı üzerine yağlı kalem, yağlı mürekkep, cila veya sentetik malzemeler kullanılarak gerçekleştirilen baskı işlemidir.

Boya merdane yardımıyla çizilmiş olan taş yüzeye aktarılır. Kağıt prestan geçirilerek basılır ve numaralandırılarak imzalanır. Baskısı yapılacak resimde her renk için ayrı taş kalıp hazırlanır (Tekcan, 1997, s. 1413).

(Resim 16.) Edouard Manet, Yarışlar, Litografi, 38,7x51,1 cm, 1872, Metropolitan Müzesi

İpek Baskı (Serigrafi); temel ilkesi maskeleye olan teknik çerçevelere özel olarak dokunmuş ince bir kumaşın sıkıca gerilip şablon oluşturularak yapılan işlemidir. Baskı yapılacak bölümler açık bırakılarak, mürekkep ya da boyayı bir silecek yardımıyla sıyırarak desenin açık bırakılan gözeneklerinden kâğıdın üzerine geçmesi sağlanır. Sanatçı desenini kumaşa değişik yöntemlerle geçirir. Elle tutkal sürülerek kapama yöntemi uygulanır (Tekcan, 1997, s. 1414).

Serigrafinin en yaygın kullanımı, belirgin düz renk alanlarına sahip grafik görüntüler yapmak olsa da fotoğrafik efektler de elde edilebilir.

(Resim 17.) Andy Warhol, Ayakkabı, Serigrafi, 59x40 cm, 1980

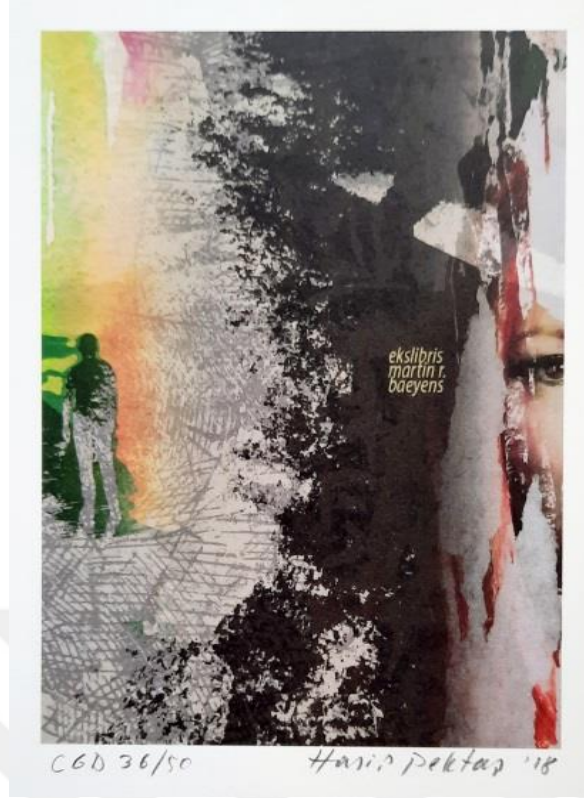
Mono Baskı; kelime anlamı eşi olmayan, benzersiz anlamında kullanılan tek bir kalıptan tek örnek olarak üretilen baskı resim türüdür. Baskı kalıbında oluşturulan görüntüye boya verilerek aktarılabacak olan kağıdın arkasına kalem ya da farklı araçlarla çizim yapılarak elde edilir. Baskı resim teknikleri arasında en resimsel yöntem olarak bilinen mono baskı, yüksek ve çukur baskılar gibi tekrarlanabilir özelliği olmayan bir baskı türüdür ve özünde baskı resimdir.

(Resim 18.) Roy Nydorf, Anıtsal Baş, Mürekkeple Mono Baskı, 60,9x45,7 cm, 1991

Ofset Baskı; Litografik baskı tekniğinin ticari biçimine “ofset” adı verilir. Günümüzde yoğun bir şekilde kullanılan gazete, dergi ve kitaplar bu teknik ile basılmaktadır (Becer, 2019, s. 137-140). Diğer baskı tekniklerinden farklı olarak, mürekkebi doğrudan kağıda aktarmaz. Yüksek kalitede görüntü sağlamak için mürekkep bir plakadan kauçuk bir ruloya aktarılır ardından kağıda basma işlemi yapılır.

Dijital Baskı; kağıt, kanvas ve çeşitli yüzeyler üzerine görsel görüntü ve tasarımların bilgisayar kontrollü ve büyük ölçekli, mürekkep püskürtmeli yazıcı cihaz yardımıyla basılan sanatsal çalışmaları ifade eder. Herhangi bir baskı tekniğinde olduğu gibi, bir sanat eseri olarak tasarlanmışsa orijinal baskı olarak kabul edilir. Sanatçı tarafından imzalanır ve numaralandırılır.

(Resim 19.) Hasip Pektaş, CGD/ Bilgisayarda Üretilmiş Tasarım, 9x12 cm, 2018

● Yüksek Baskı Teknikleri

Yüksek baskı, baskı kalıbının oyma aleti ile oyulup elde edilen çıkıntılı yüzey görüntüsünün, boya verilerek kağıda ve benzeri yüzeylere aktarılması işlemidir. Oluşturulacak her yeni baskı için baskı kalıbı yeniden mürekkeplenir. Geleneksel teknik olan yüksek baskı, ahşap ve linol oyma tekniklerini kapsar.

Ahşap Baskı; en eski baskı tekniklerinden biri olan ahşap baskı genellikle oyulmuş ağaç kalıpların bir bütün olarak basılması şeklindeki uygulamasıdır. Oyma işlemi için elverişli birçok sert ve yumuşak dokulu ağaç çeşidi bulunmaktadır. Ağacın dayanıklılığı yapılan işlemle ilintilidir. Metal uçlu keskinlerle oyularak oluşturulan kalıbın yüksek alanlarına mürekkep verilerek kağıda aktarılması tekniğidir.

(Resim 20.) Tan Ping, Başlıksız, Renkli Ağaç Baskı, 76,2x114,3 cm, Red Gate Galeri, 2006

Linol Baskı; ağaç baskı uygulama tekniğinde olduğu gibi kalıp olarak linolyum adı verilen farklı bir malzemenin oyularak ve boya verilerek kağıt vb. yüzeylere baskı yoluyla aktarılması işlemidir.

Doğal bir döşeme malzemesi olarak da kullanılan linolyum dayanıklı ve esnek olduğu için kurutma fırınlarında sertleştirilmiş olarak piyasada çeşitli kalınlık ve renklerde bulunmaktadır (Rona, 1997, s. 1119).

(Resim 21.) Pablo Picasso, Kadın Başı, Linolyum, 52,4x63,8 cm, 1962

• Çukur Baskı Teknikleri

Bu teknik, keserek, oyarak ve ya aside yedirerek biçim verilen metal plakaların tümü olarak değerlendirilebilir. Kalıp olarak da bakır ve çinko plakalar kullanılır. Çok sayıda net ve ince çizgiden oluşan görüntülerin merdane yardımıyla kalıbın çukur bölgelerine mürekkep verilerek, nemlendirilen kağıda geçirilmesiyle uygulanan baskı yöntemidir. Çukur baskıda asitli ve asitsiz iki tür kazıma tekniği kullanılır. Çukur baskı tekniğinde, kuru nokta, aside indirme (etching) gravür, akuatinta (tonlama) ve mezotinta teknikleri yalnız kullanıldığı gibi beraber de kullanılmaktadır.

Kuru Nokta; baskısı yapılacak desenin keskin sivri uçlu bir malzeme veya iğnenin metal plaka üzerindeki çizgileri kazıyarak çukur alanlara boya verilmesi işlemidir. Asit kullanılmadan oluşturulan tekniğin avantajı, oyulan çizgilerde mürekkebi tutan çapakların oluşmasıdır. Böylelikle metal kenara itilerek oyulan kısmın iki tarafında da pürüzlülük oluşturulur ve boya çizginin pürüzlü kenarlarına da nüfus ederek kağıda aktarılması sağlanır. Pek çok sanatçının yaygın olarak kullandığı en eski baskı resim tekniğidir.

(Resim 22.) Albrecht Dürer, Kutsal Aile, Kuru nokta, 21x18,1 cm, 1512-13

Aside İndirme (etching) Gravür; metal levha önce aside dayanıklı bir asfalt veya mum tabakasıyla kaplanır. Daha sonra altındaki metali ortaya çıkarmak için bir gravür iğnesi ile desen çizilerek tasarım gerçekleştirilir. Tasarım tamamlandığında metal plakanın maruz kaldığı çizgiler aşındırılacak olan aside batırılır. Çizgilerin derinliği plakanın aside maruz kaldığı sürenin uzunluğuna bağlıdır. Asfaltla kaplanan zemin kaldırıldıktan sonra, kazıma çizgileriyle oluşturulan çukur alanlara boya verilerek nemlendirilmiş kağıda basılır.

(Resim 23.) William Hogarth, İndirme ve Kazıma, 42,9x58,4 cm, Kuzey Carolina Müzesi, 1732

Akuatinta (tonlama); dağlama işlemi yoluyla farklı tonlamalar oluşturmak için kullanılan bir tekniktir. Metal plaka, ince toz haline getirilmiş reçine ile tozlanır ve ardından reçine soğudukça sertleşen küçük tümsekler halinde eriyene kadar ısıtılır. Metal plakaya asit uygulanır ve reçine damlacıklarının etrafındaki kanalların aşındırılmasına izin verilir. Asitin plakaya ne kadar süreyle veya ne kadar derinlemesine nüfuz etmesine izin verildiğine bağlı olarak mürekkebi az ya da çok tutması bu işlemle ilintili olmaktadır. Böylece lekesel ve dokusal görünüm elde etmek için açık renklerden kadifemsi koyu renk tonları oluşturularak baskı işlemi gerçekleştirilir.

(Resim 24.) Georges Braque, Boyalı Şarkı Sözleri, Akuatint, 24,8x34,9 cm, 1962

(Resim 25.) Joan Miro, Ustasız Çekiç, Renkli Dağlama ve Akuatint, 28 x 22,5 cm, 1976

Mezotinta; görüntü ya da desenin pürüzsüz olan bakır plakaya mürekkebi tutması için küçük çukurlar ve çapaklar oluşturularak yapılan oyma tekniğidir. Oluşturulan dokuda keski benzeri tırtıklı özel bir araç kullanılır. Plakanın doku oluşturulan alanları mürekkep verildiğinde açık renk olarak görünürken, doku oluşturulmayan alanlar daha koyu görünür. Bu yöntem, baskıda ince tonlamalara ve ince ayrıntılara da izin vermektedir.

(Resim 26.) Antti Ratalahti, Yere Çakılma, Mezzotint, 29,9x30,4 cm, 2007

3.1.2. Türk Baskı Resim Sanatı Temsilcileri

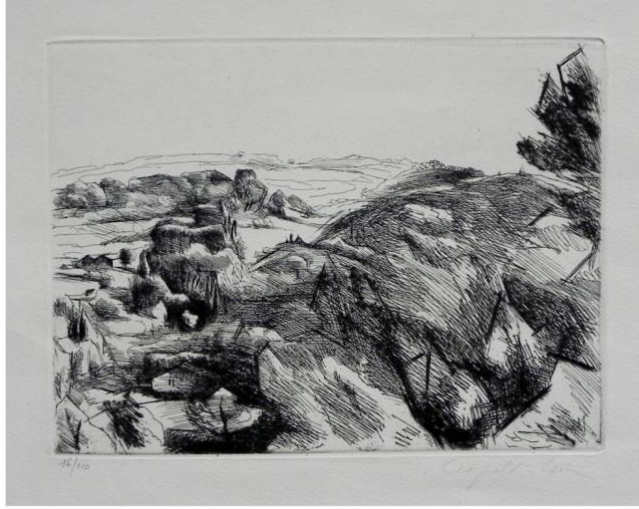
1936 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümüne davet edilen ve Türk baskı resim sanatını icra eden sanatçıları etkileyen Fransız Sanatçı Leopold Levy'nin öğreticiliği ile baskı resim sanatı çalışmaları başlamıştır. Çalışmalarının yanı sıra gravür atölyesinin hizmete açılmasını sağlamıştır. İstanbul Resim Heykel Müzesi ile de ilgilenerek Avrupa sanatının ünlü isimlerine ait eserlerin müzeye kazandırılmasına öncülük ettiği de bilinmektedir.

Türkiye'de ilk olarak İbrahim Müteferrika tarafından 1730 yılında basılan “Tarih-i Hind-i Garb-i” adlı resimli kitap, baskı resim sanatı alanındaki ilk eser olarak değerlendirilmektedir. Öncelikle metal kalıplar kullanılarak gravür çalışmaları yapılmış ardından taş baskı, serigrafi, linol ve farklı teknik ve teknolojik imkanların eşliğinde baskı sanatı günümüze kadar bir çok sanatçının ilgilendiği sanat dalı olmuştur.

Leopold Levy, Aliye Berger, Turgut Zaim, Sabri Berkel, Ferruh Başağa, Adnan Turani, Mustafa Asher, Nevzat Akoral, Burhan Doğançay, Mürşide İçmeli, Süleyman Saim Tekcan, Atilla Atar, Hayati Misman, Fevzi Karakoç, Güler Akalan ve Ayşen Erte ele aldığımız ve baskı resim eserlerini değerlendirdiğimiz sanatçılarımızdandır.

Leopold Levy (1882-1966)

Leopold Levy, Türk resim sanatının gelişme sürecinde Akademi öğrencileri üzerinde eğitimci kişiliği ve üslubuyla kalıcı izler bırakmıştır. Önemli isimlerin yetişmesinde büyük katkı sağlayarak Türk resmini sanatıyla etkilemiştir. Levy, gravür çalışmalarını daha çok kuru kazıma olarak bilinen bir teknikle uygulamıştır. İtalya ve Güney Fransa'nın manzaralarına hayranlık duyan sanatçı resimlerinde kullandığı elemanları sadeleştirerek anlatım dilini oluşturmuştur.

(Resim 27.) Leopold Levy, Manzara, Metal Gravür (Asitle Oyma), 15x20 cm, 1935, Yair Sanat Galerisi

Aliye Berger (1903-1974)

İstanbul'da doğan sanatçı Londra'da John Buckland Wright'in öğrencisi olarak çalışmıştır. Paris, Londra, Edinburgh, Leipzig, Tokyo ve ABD' de eserleri sergilendi. 1960'lı yıllarda baskı resim sanatında ilerleme gözlenirken, gravür baskı sanatçısı Berger desen ve yağlı boya resimler yapmanın yanı sıra genellikle çukur baskı tekniği kullanarak siyah ve beyaz tonlamalarında eserler vermiştir.

(Resim 28.) Aliye Berger, Soyut kompozisyon, Metal Gravür, 23,5x29,5cm, 1948

Turgut Zaim (1906-1974)

İstanbul'da dünyaya gelen sanatçı eğitimini Kadıköy Saint Joseph Fransız Erkek Koleji'nde tamamlamıştır. Lise öğreniminden sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitimine devam etmiştir. 1930 yılında İbrahim Çallı atölyesinde öğrenimini tamamlayarak kısa süreliğine Paris'e gitmiştir. Yöresel motiflerden esinlenerek Anadolu insanını ve kültürel değerlerini resimlerinde masalsı bir dil ile betimlemiştir. Tuval çalışmalarında geleneksele çağdaş anlatım dili oluşturan sanatçı baskı resim uygulamalarında gravür ve linol baskı tekniklerinde özgün eserler üretmiştir.

(Resim 29.) Turgut Zaim, İsimsiz, Linol Baskı, 22x25 cm, 1965

Sabri Berkel (1907-1993)

Üsküp'te doğan sanatçı Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'nin Felice Carena atölyesinde fresk ve gravür konusunda eğitim almıştır. Leopold Levy'nin öğreticiliği ile birlikte gravür çalışmalarına devam eden sanatçı Türk sanatının çağdaşlaşmasında ve uluslararası izleyici kitlesine tanıtılmasında önemli rol oynayan ustalardan biri olmuştur. Türk resim sanatının ilk soyut arayışını gerçekleştiren ve resmin yanı sıra çeşitli baskı tekniklerini de kullanarak renk ve biçimi farklı düzende ilişkilendirerek eserler üretmiştir.

(Resim 30.) Sabri Berkel, Soyut Kompozisyon, Litografi, 23x18 cm, 1965

Ferruh Başağa (1915-2010)

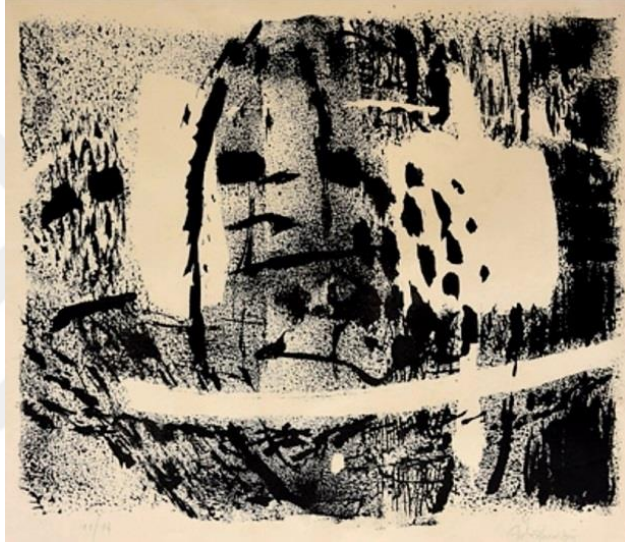
İstanbul'da doğan sanatçı resim bölümünden mezun olduktan sonra 1940 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ndeki çalışmalarını sürdürmüştür. Leopold Levy, Nazmi Ziya ve Zeki Kocamemi gibi önemli isimlerin atölyelerinde devam ettirmiştir. 1940'lı yılların sonlarından itibaren soyut çalışmalar yapan Başağa 1970'li yıllarda tuval resminde geometrik soyuta yönelmiştir. Tuval resimlerinde geometrik formları kullanan sanatçı baskı resimde de aynı biçimi uygulamıştır.

(Resim 31.) Ferruh Başağa, Gravür, 54x78 cm, 2006

Adnan Turani (1925-2016)

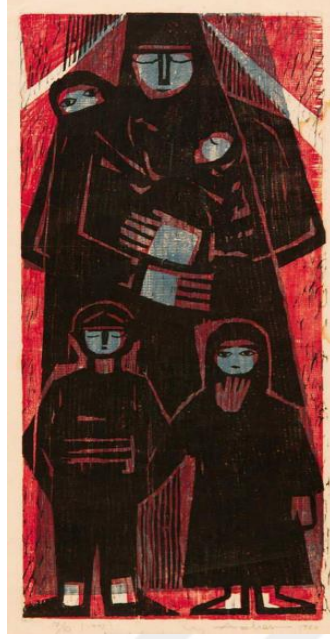
İstanbul'da doğan sanatçı İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nden 1948 yılında mezun olmuştur. Avrupa'ya burs kazanarak giden sanatçı Münih, Stuttgart ve Hamburg Güzel Sanatlar Akademileri'nde tuval resmin yanı sıra litografi tekniğinde çalışmalar yapmıştır. 1959 yılında yurda dönerek eğitim hayatına devam etmiştir. Soyut resmin Türkiye'deki en önemli temsilcilerinden biri olan sanatçı ulusal ve uluslararası birçok ödül almıştır.

(Resim 32.) Adnan Turani, Soyut, Litografi, 50x60 cm, 1969

Mustafa Asher (1926-2015)

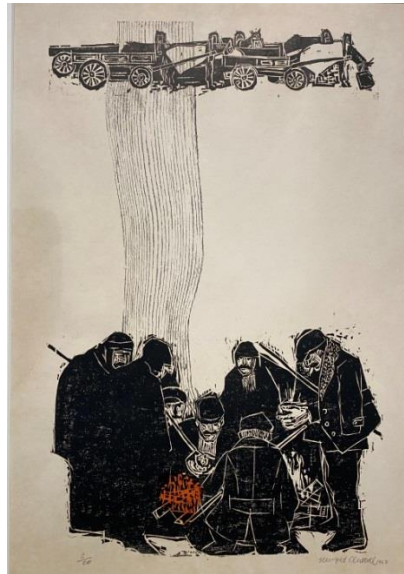
1926 yılında Bulgaristan'da doğan sanatçı 1946 yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nden mezun olduktan sonra Münih Üniversitesi Grafik Sanatlar Akademisi'nde öğrenime devam etmiştir. Türk baskı resim sanatının gelişmesinde büyük katkı sağlayan sanatçılardan biri olan Mustafa Asher 1957 yılında Stuttgart'ta ilk kişisel sergisini açmıştır. Eserlerini geometrik formlarla biçimlendirerek ahşap ve linol baskılarında Anadolu insanını sıkça kullanarak kendi sembol dilini oluşturmuştur. Figüratif anlatımdaki ifadelerinde stilizasyon oluşum gözlemlenmektedir.

(Resim 33.) Mustafa Aslier, Annem ve Çocukları, Ahşap Baskı, 29x70 cm, 1962

Nevzat Akoral (1926-2016)

Manisa Turgutlu’da doğan sanatçı ortaöğrenimini tamamladıktan sonra 1949 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü’nü bitirmiştir. 1962 yılında devlet bursuyla gittiği ABD’de Indiana Üniversitesi’nde grafik eğitimi alarak grafik dalında ve çukur baskı tekniklerinde eğitim vermiştir. Resim sanatına grafik alanında başlayan ve daha sonra baskı resimle devam eden sanatçının çalışmalarında desen ve çizgi yöresel özelliklerle betimlenmektedir.

(Resim 34.) Nevzat Akoral, Pazarda Arabacılar, Ağaç Baskı, 63x41 cm, 1967

Burhan Doğançay (1929-2013)

1929 yılında İstanbul'da doğan sanatçı ressam Adil Doğançay'ın oğludur. Sanat eğitimini ilk olarak babasından almıştır. 1955 yılında Paris'te öğrencilik yıllarında resim çalışmalarına başlamıştır. 1960'lı yılların başından beri hayranlık duyduğu şehir duvarları eserlerinin motifi olmuştur. 114 ülkeyi kapsayacak olan “Dünya Duvarları” fotoğraf projesine başlamıştır. Dünyanın çeşitli şehirlerindeki duvarların yüzeylerini doku kaplama sanatıyla yöreselleştirmiştir. Sanatçının teması olan “Şehir Duvarları” sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlerin şifreleri ve bu kapsamda yörelerin havasını ve zamanın ruhunu yansıtan belgeleri niteliğindedir. Eserlerinde şehrin yıpranma ve yıkılışını, tekrar yerine getirilemeyeceğini ifade ederek yabancılaşmış bir duyguyla çağrıştırmaktadır. Doğançay, “Duvarlar V” başlıklı onbir parçadan oluşan toplam onaltı adet taş baskı yapmıştır.

(Resim 35.) Burhan Doğançay, Duvarlar V Serisi, Litografi, 57x47 cm, 1969

Mürşide İçmeli (1930-2014)

İstanbul'da doğan Türk gravür sanatçısı ilk ve ortaöğrenimini tamamladıktan sonra 1950 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümünden mezun olmuştur. 1961'de baskı resim dalında araştırma ve inceleme yapmak için Madrid İspanya Güzel Sanatlar Akademisi'nde litografi ve gravür eğitimi alarak çalışmalarını ilerletmiştir. Gravür çalışmalarının temel yapısını oluşturan figürleri ve geometrik biçimleri

kendine özgü bir üslupla tasvir etmiştir. 1977 yılında ilk kişisel sergisini Ankara’da açan sanatçı Nürnberg, Leipzig, Berlin ve Tokyo’da düzenlenen bienallere gravür çalışmalarıyla katılmıştır.

(Resim 36.) Mürşide İcmeli, Kompozisyon 3, Gravür, 48x35,5 cm, 1994

Süleyman Saim Tekcan (1940)

Trabzon'da doğan sanatçı 1963 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nden mezun olduktan sonra eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır. Almanya'da baskı eğitimi üzerine araştırmalarda bulunmuştur.

Süleyman Saim Tekcan, “Tekcan tekniği” adıyla anılan serigrafi (ipek baskı) ve geleneksel Türk el sanatları arasında yer alan hat sanatıyla at figürünü birleştiren gravür baskılarını geçmişle geleceği kaynaştıran bir anlayışla gerçekleştirmiştir (Benuğur, 2000, s. ii). Sanatçı eserlerinde yaşadığı kültürden biçimlerle anlatım dilini oluşturmuştur. Oluşturduğu figürlerde stilizasyon sanatçının başvurduğu araç durumundadır. Teknik beceri ve yaratıcılıkta gösterdiği deneyim serigrafi baskılarında gözlemlenmektedir.

(Resim 37.) Süleyman Saim Tekcan, İsimli, Serigrafi, 77x48 cm, 1992

Atilla Atar (1944)

1944 yılında Trabzon’da doğan sanatçı ortaöğrenimini bitirdikten sonra 1965’de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü’nden mezun olmuştur. 1980 yılında devlet bursuyla gittiği Paris şehrinde baskı resim alanında uzmanlık eğitimi almıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü’nde yüksek baskı tekniği ile çalışmalar yapmış daha sonra litografi ile çalışmalarına devam etmiştir. Çalışmalarını izlenimci yaklaşıma dayanarak yapan sanatçı eserlerinde biçimi kendine özgü geçeklik olarak tanımlamıştır. Renk ve tonlamaların birbiriyle özdeşleştiği litografi tekniğinde eserler üretmiştir.

(Resim 38.) Atilla Atar, Kamyon, Litografi, 50x65 cm, 1987

Hayati Misman (1945)

Konya’da doğan sanatçı 1968’de Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Bölümü’nden mezun olmuş 1975 yılında aynı bölümde göreve başlamıştır. Türk baskı resim sanatı alanında önemli bir yere sahip olan sanatçı gravür çalışmalarında geometrik biçimlerle renk alanlarını birleştirerek çizgisel formlarla eserlerini betimlemektedir.

(Resim 39.) Hayati Misman, Gravür, 27x42 cm, 1999

Fevzi Karakoç (1947)

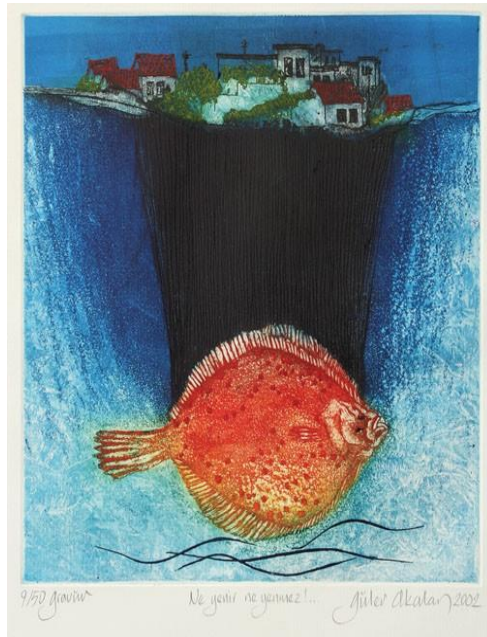
Çankırı’da doğan sanatçı ortaöğrenimini bitirdikten sonra 1972 yılında İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Grafik Bölümü’nden mezun olmuş bu bölümde serigrafi ve gravür atölyelerinin kurulmasına öncülük etmiştir. Sanatçının resimleri yaşadığı toplumun kültürlerinden izler taşımaktadır. Bu anlamda çalışmaları kendi kişiliği ile biçim kazanmıştır.

(Resim 40.) Fevzi Karakoç, Fotokarelere, Serigrafi, 70x50 cm, 2000

Güler Akalan (1954)

Niğde’de doğan sanatçı 1975 yılında Samsun Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünü bitirmiş daha sonra 1981 yılında Gazi Yüksek Öğretim Okulu’na grafik asistanı olarak atanmıştır. Ulusal ve uluslararası kişisel ve karma sergiler açmış ödüller kazanmıştır. Eserlerinde oluşturduğu renkler ve semboller anlatım diline zenginlik katmaktadır. Gravürlerinde yaşamından parçaları sıkça kullanarak izleyicinin de duyabilmesi amacını taşımaktadır.

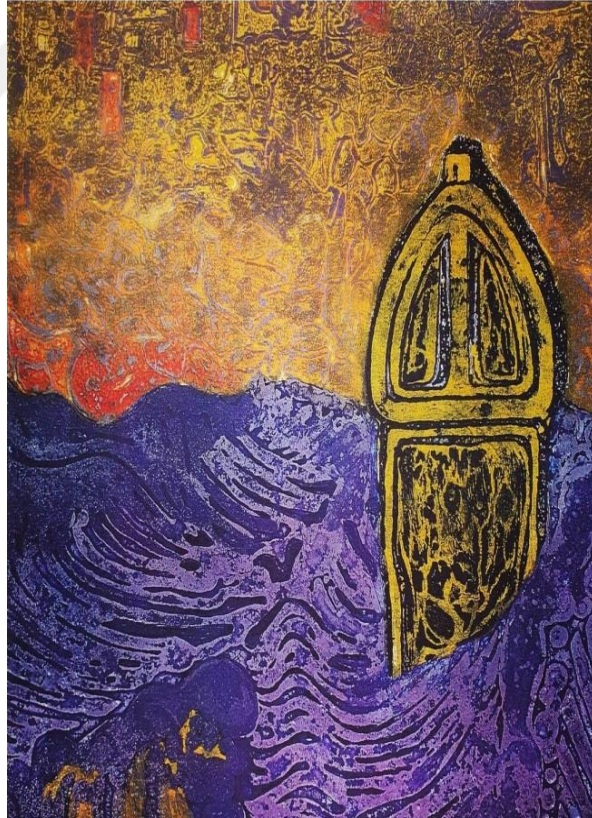

(Resim 41.) Güler Akalan, Ne Yenir Ne Yenmez?, Gravür, 32,5x29 cm, 2002

Ayşen Erte (1954)

İstanbul’da doğan sanatçı, ilk ve orta öğrenimi bitirdikten sonra İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Dekoratif Sanatlar Grafik Bölümü’nden 1976’da mezun olmuştur. 1988 yılına kadar çeşitli reklam ajanslarında serbest grafikerlik ve fotoğrafçılık yaptı. 1988’den itibaren çocuk kitapları tasarımı yapan sanatçı aynı zamanda baskı resim çalışmalarını sürdürmüştür. Ulusal ve uluslararası karma ve kişisel sergiler açmıştır.

2001 yılında “gravüResim” atölyesini kuran Ayşen Erte “gravüResim” atölye grubu ile 34.FİSAE Finlandiya-Naantali Kongresine, 35.FİSAE İspanya-Katalunya Kongresine ve 36.FİSAE Vologda–Rusya, 37.FİSAE Prag Exlibris uluslararası kongrelerine katılmıştır. İstanbul’da atölyesinde çalışan sanatçı baskı resim alanında eserler üretmektedir.

(Resim 42.) Ayşen Erte, Kral Mezarı, Çinko Gravür, 33,5x24 cm, 1994

3.2. Ekslibris Sanatının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Pektaş'ında belirttiği üzere ekslibris; kitapların iç kapağına yapıştırılan, üzerinde adlarının ve değişik konularda göstergelerin yer aldığı estetik kaygılarla yapılan küçük boyutlu özgün yapıtlardır. Uzun bir geçmişe sahip olan bu sanat dalı yapıldığı döneme ait kültürel ve tarihsel özellikleri günümüze taşıyan önemli bir iletişim aracıdır. Kitap sahibinin tanınması için kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarır. Kitabın değil kitap sahibinin bir göstergesidir ve estetik kaygılarla yapılan özgün çalışmalardır. Sanatçı, tasarımcı, sanatsever ve koleksiyoncu arasında bir köprüdür (Pektaş, 2017, s. 11).

Kahramankaptan, "Ekslibris nedir?" sorusunu bu şekilde ifadelendirmektedir; resim sadece tuval demek değildir. Özgün baskı da resimdir ve ekslibris de fonksiyonunun ötesinde, yani kitabın kime ait olduğunu göstermesinin ötesinde, ekslibris de resimdir. Bilgilendirme anlamında boyutunun küçücük olması bir duvara renk katmasına engel değildir. Sanatsal bakımdan o mekanı zenginleştirebilir. Biz ekslibris kavramını tanıtip yaygınlaştırmaya çalışırken bunun biriktiricisinin, alıcısının da çoğalabilmesi için konuya biraz daha geniş bir perspektiften bakmamız lazım (Kahramankaptan, 2000, s. 2-3).

Ekslibris sayılı olarak çoğaltılan ve farklı konularda sembol dilini kullanan özgün sanat uygulamalarıdır. Ekslibrisin tasarımında sahibinin adı ve onu sembolize eden göstergesi, tasarımı yapan sanatçının, tarihini ve tekniğini belirten imzası gibi bilgiler bulunabilmektedir. Kitapların iç kapağına koyulması sebebiyle boyutunun 13x13 cm den büyük olmaması gerekmektedir. Statü sembolü olan bu uygulamalar kitaba yapıştırıldığında ruhun bir parçasını temsil eder nitelik göstermektedir.

Son yıllarda Anadolu coğrafyasında Türk kültürünün erken evreleri ile ilgili bilgileri aktarmada öncülük eden Somuncuoğlu, kültürel bir alt yapıyla çizilen bu resim alanlarının tamamında karşımıza çıkan ve mülkiyeti belirleyen mühür şeklinde yorumlanabilecek damgaları daha sonraki zamanlarda işaret ve sembol olarak günümüze kadar varlığını sürdüreceğini belirtmektedir (Somuncuoğlu, 2012, s. 500).

Çok eski tarihlerden beri yetki ve mülkiyet belgesi olarak mühür kullanılmaktadır. En eskileri Mısır'da papirüsler üzerinde görülür (Kut, Bayraktar, 2021, s. 20). Bazı mühürler, ait olduğu şahsın karakterini, huyunu, mesleğini, mezhebinin belirten adeta kişinin simgesi, arması haline gelir (Perk, Berk, 2001, s. 135).

Kitap sahibinin göstergesi olan ekslibris, tarih boyunca farklı coğrafyalarda ve toplumlarda kültürler arası bir iletişim aracı olarak kalıcı izler bırakmıştır. İnsanlar, göstergeler aracılığıyla iletişim kurarken aynı zamanda sembolik bir algılama boyutu da oluşturmuşlardır.

Değerli el yazması kitaplar, kilise ve prenslerde bulunurken, matbaanın da icat edilmesiyle alt sınıfın ve eğitimlilerin de eline geçmeye başlamıştır. Bu durumda kitapların hırsızlıktan ve değiştirmelerdeki kaybolmalardan korunması için özel bir mülkiyet işareti gerekliliği doğmuştur. Bu işaretler kitap sahibini simgeleyen çizimler olup zamanla övünç kaynağı da olmaya başlamıştır. Ekslibrisin doğuşunu bu ilişki içinde görebiliriz (Manguel, 2001, s. 284).

Araştırmacılar, ekslibrisin ilk ve en eski örneğinin MÖ 1400 yıllarında Mısır kralı III. Firavun Amenhotep'in kitaplığı için yapıldığı açıklamaktadırlar. Pişmiş kilden yapılmış mavi emaye ile kaplanmış seramik plakadır.

(Resim 43.) Mısır Kralı III. Amenhotep'in Kitaplığına Ait Seramik Plaka, 6,2x3,8x4,5 cm, MÖ 1400 Dolayları

Daha sonra 1400'lü yılların ortalarında ekslibrisler en bilinen haliyle bir kitabın ilk sayfalarına damgalanmış ve yapıştırılmış küçük kağıtlar olarak Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Din kitaplarının içinde kullanılmış olan en eski kitap levhalarından biri 1480 yılına ait zengin Brandenburg Ailesi'nin armasıdır. Elle renklendirilen ve ahşap baskı tekniği kullanılarak yapılan kitap levhalarının üzerinde ödünç alınan kitapların iade edilmesini rica eden bir yazı bulunmaktadır.

(Resim 44.) Brandenburg Ailesi İçin Ekslibris, 6,35x6,35 cm, 1470-1480

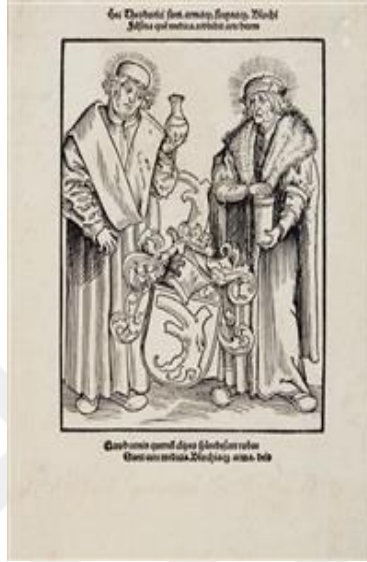
Ekslibris kültürler hakkında bilgiyi ortaya koyarken insana ait özelliklerin ve mülkiyeti ifade eden işaretlerin temsili örnekleri olmaktadır.

16. yüzyıldan itibaren kitapların çoğaltılmasıyla yaygınlaşan küçük yapıtlar daha sonra Avrupa'da İngiltere ve Fransa'da da yapılmaya başlamıştır. Tahta bloklara veya bakır levhalara oyulmuş, ardından kağıt tabakalarına basılmış ve kitabın iç kısmına yapıştırılmıştır. Almanya'da bu konuda usta olan Albrecht Dürer, ağaç baskı tekniğini kullanarak Willibald Pirckheimer de dahil olmak üzere en az beş kitap levhası yaptığı bilinmektedir.

(Resim 45.) Albrecht Dürer, X1, 14,9x11,9 cm, 1502, Almanya

Rönesans'ın en önemli Alman sanatçılarından biri de Lucas Cranach'dır. Reform'un temsilci ressamı olarak kabul edilen sanatçı aynı zamanda Martin Luther'in yakın arkadaşıdır. Hareketli dinamik ağaç oyma çalışmaları ile ünlüdür. Üzerinde çapraz Kursaksonya kılıçları bulunan nişane Cranach'ın Saksonya Saray sanatçısı olduğunu gösteren pek çok işareten biridir (Tauber, 1995, s. 14).

(Resim 46.) Lucas Cranach, Gravür, 18,1x12,3 cm, 1510, Almanya

17. yüzyıla gelindiğinde Barok döneminin etkileri görülürken daha çok arma şeklinde kullanılan ekslibris ilerleyen yıllarda dini ve erotik konularda tasarlanmıştır. O dönemde yapılan ekslibrislerde masalsı öğeler, insan ve hayvan figürleri o günün sanatçısı tarafından özgün bir şekilde betimlenmiştir.

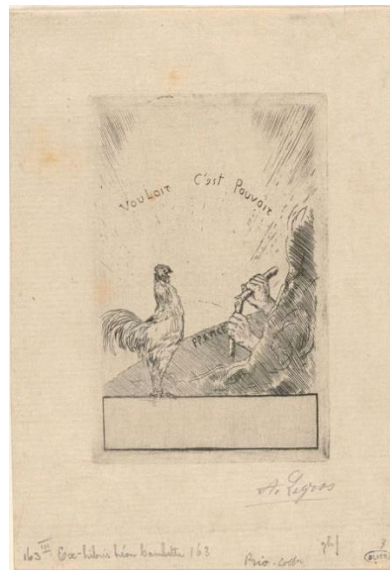
(Resim 47.) W. Austin, C2, Gravür, 7,9x6,8 cm, 1760, Büyük Britanya

18. yüzyılın ortalarına kadar ekslibrisler, ağırlıklı olarak hanedan motiflerinden oluşurken daha sonra sembolik ifadelerle resimsel dil oluşturulmuştur. Genellikle güç kavramını temsil eden sembollerle tasvir edilmiştir.

(Resim 48.) Emil d. J. Doepler, Gravür, 7,7x6 cm, 1896, Almanya

Ekslibrislerde 20. yüzyıla kadar pek çok tema yer almıştır. Bunların üzerine sahibinin adı yanında bir özdeyiş veya parola da eklenmiştir. Fransız siyasetçi Leon Gambetta için yapılmış olan ekslibriste, ülke içerisinde var olan eşitsizliği kaldırma anlamında kırılan bir sopa ve ulusal simge olan horoz resmedilmiştir. Üst kısımdaki yazıda ise “güç istiyorum” ifadesi bulunmaktadır (Nord, 2000, s. 68).

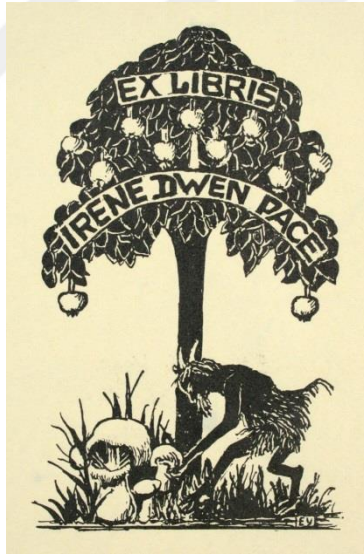

(Resim 49.) Alphonse Legros, Gravür, 13x9 cm, 1875, Boston Halk Kütüphanesi

Ekslibris sanatının ortaya çıkışındaki esas işlev kişiye ait olan kitabı ödünç verilen kişiden korumaktır. Yanına iliştirilen metinlerin çoğu, arkadaşlarından kitabı sahibine geri vermeyi unutmamalarını isteyen kibar bir rica şeklindedir.

Ekslibrisin yaygınlaşması kitap sayısının da artmasına neden olmuştur. Kitap okuyucusunun da sahiplenme isteği artmış kişiyi sembolize eden ve hakkında bilgi edinilebilen küçük resimler ayrıca kitaba verilen önemin de göstergesi olmuştur.

19. yüzyılda kitaba verilen önem artmış baskı teknolojisinin bulunmasıyla da bilimsel, ekonomik gelişmeler ve değişimler gerçekleşmiştir. Büyük kütüphanelerin kurulmasıyla kitaplar erişilebilir hale gelmiş okuma hakkını ve kişisel mülkiyet alanını genişletmiştir. Bu anlamda ekslibris, kitabın ve tarihinin incelendiği geniş alanın küçük bir bölümünü temsil etse de, farklı bilgi alanlarını ilişkilendiren çok disiplinli olanaklara sahip bir araştırma nesnesi olmuştur. Ortaya çıkışındaki esas işlevinden az da olsa uzaklaşarak küçük boyutlu sanat uygulamaları olarak yerini almıştır.

(Resim 50.) Elizabeth Voges, Nar Ağacı Altında Satir, Gravür, 11,6x5,8 cm, 1920, Almanya

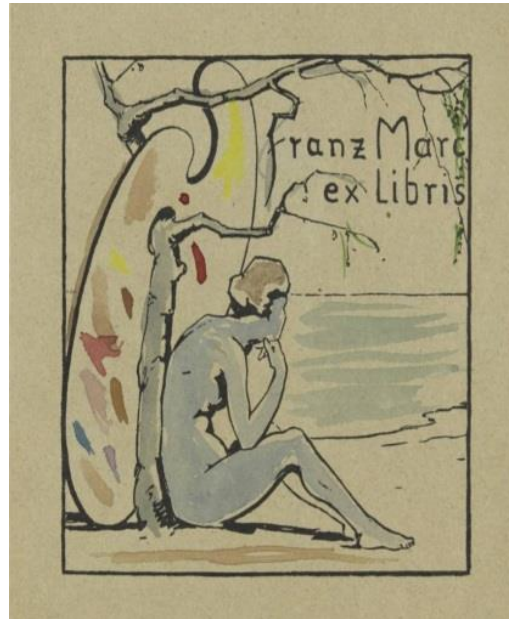
Ekslibris koleksiyonculuğunun başlaması, ilgili derneklerin kurulması ve yarışmaların düzenlenmesiyle birlikte günümüzde bu alanla ilgilenen sanatçılar tarafından sanat formu olarak yapılmaya devam edilmektedir.

20. yüzyılda resim sanatının önde gelen isimleri, Franz Marc (1880-1916), Gustav Klimt (1862-1918), Edvard Munch (1863-1944), Max Liebermann (1847-1935), Kathe Kolwitz (1867-1945), Emil Nolde (1867-1956), Paul Klee (1879-1940), Julius

Diez (1870-1957), Pablo Picasso (1881-1973) ve Oscar Kokoschka (1886-1980) resim sanatında olduğu gibi ekslibris alanında da yeni ifade biçimleri aramaya başlamışlar ve çeşitli baskı teknikleri kullanarak eserler üretmişlerdir.

(Resim 51.) Oskar Kokoschka, Litografi, 7,4x5,8 cm, 1909, Avusturya

(Resim 52.) Franz Marc, Litografi, 7,1x7,2 cm, 1905, Almanya

(Resim 53.) Paul Klee, Aside İndirme Gravür, 16x11,6 cm, 1901, İsviçre

Ekslibris Türkiye’de mülkiyet işareti olarak Osmanlılar döneminden kalma el yazması ve basılmış kitaplarda mühür şeklinde kullanılmıştır. Adına yapılan kişinin arması niteliğinde olan ekslibrisin Türkiye’de tanınması ise yurtdışından gelen kitaplar vasıtasıyla olmuştur. Yurt dışında yapılan müzayedelerden alınan değerli bazı kitaplarda Türkiye ile ilgili ekslibrislere rastlanmaktadır.

Türkiye’de okullarda görev yapan yabancı uyruklu kitapsever öğretmenler adlarına ilk ekslibris yaptıran kişiler olarak bilinmektedir. Üsküdar Amerikan Koleji ve Robert Koleji gibi okulların kütüphanelerinde bağışlanan kitaplarda görülebilmektedir.

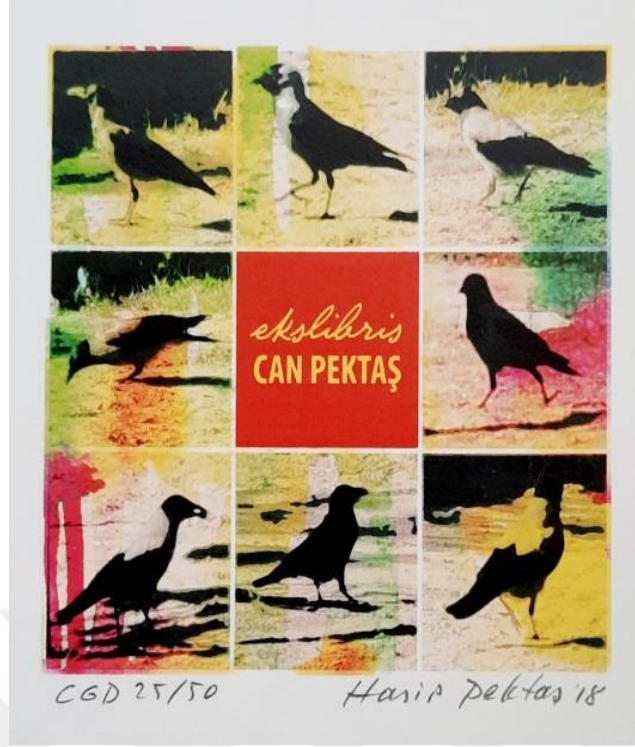
(Resim 54.) Üsküdar Amerikan Koleji Öğretmenlerinden Jessie Martin İçin Ekslibris, P7, 6x9 cm, 1950, İstanbul

Baskı resim teknikleri ekseninde 1980’li yıllardan bu yana, özellikle sanat eğitimi veren kurumlarda bazı akademisyenlerin de özendirmeleriyle ekslibris yapan tasarımcılar yetişmeye başlamıştır. Tasarımcılar ulusal ve uluslararası yarışmalarda ve sergilemelerde ödüller almaktadır.

1997 yılında Ankara’da kurulan Ekslibris Derneği, 2008 yılından bu yana etkinliklerine İstanbul’da, İstanbul Ekslibris Derneği olarak devam etmektedir. Kültür Bakanlığı tarafından tescillenen dünyadaki 10 müzeden biri olan İstanbul Ekslibris Müzesi de kurulmuştur. İstanbul 2010 yılında 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi’ni organize etmiş, dünyanın birçok ülkesinden gelen koleksiyoner ve sanatçının katılımını sağlamıştır.

3.2.1. Ekslibris Sanatının Türkiye’deki Temsilcileri ve Uygulamaları

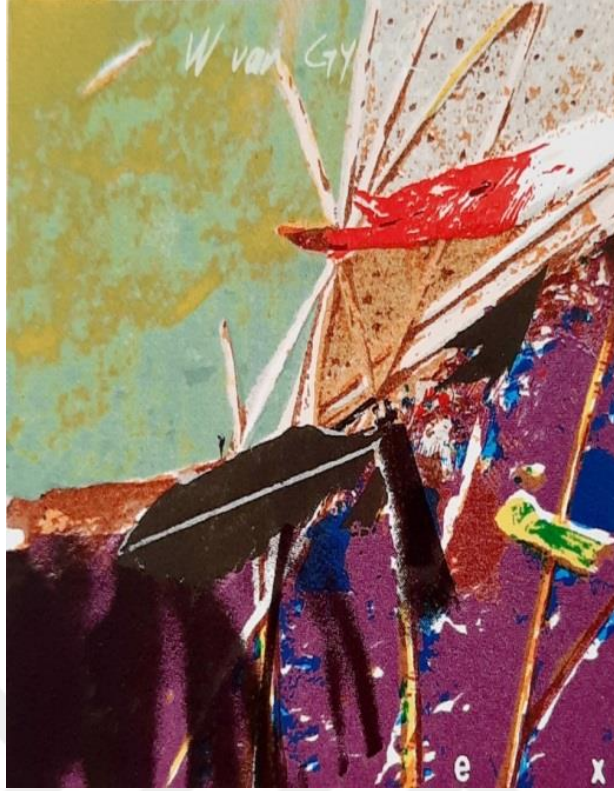
Ekslibris sanatının yaygınlaşması için çaba gösteren ve bu konuda çalışmalar yapan değerli sanatçılarımızdan öncü olan ilk isim Prof. Dr. Hasip Pektaş’tır. Güler Akalan, Mürşide İçmeli, Hayati Misman, Hasan Pekmezci, Tülin Aktar, Mine Arasan, Ercar Armutcu, H. Müjde Ayan, Mehmet Aslan, N. Şule Atılğan, Mehmet Aydoğdu, Erdal Aygenç, Hatice Bengisu, Nurhayat Berker, Uğur Erbaş, Hakan Ekram, Nazan Erkmen, Erdoğan Ergün, Şükrü Ertürk, İlknur Dedeoğlu, Hakan Demir, Hüseyin Demir, Salih Denli, Ali Doğan, Mine Saraç Doğan, Değer Esirkuş, Mine Gündüz, Yunus Güneş, Zehra Buket Güreli, Onur Aşkın, Serpil Güvendi Kaptan, İsmail Aslan, Ayşegül İzer, Ayşen Erte, Berran Kancal, Ahmet Aydın Kaptan, Devabil Kara, Sadık Karamustafa, Nigün Arıkan, Erol N. Olcay, Hasan Kıran, Emin Koç, Hatice Öz Pektaş, Gülbin Koçak, Mustafa Okan, Gökhan Okur, Fatih Özdemir, M. Falih Özden, Ömür Özgür, Sevgi Can Pekmezci, Özden Pektaş Turgut, Zülfikar Sayın, Nurten Seferoğlu, Bahar Şener, Nazan Tekpaş Tanyu, Sema Ilgaz Temel, Ali Tomak, Gözde Eda Tomba, İrem Çamlıca, Ercan Tuna, Serdar Tuna, Mehmet Ulusel, Faruk Ünver, Elif Varol Ergen, Tülay Kayabekir, Canan Güldal ve Vedat Çolak baskı resim teknikleri ekseninde ekslibris tasarımı yapan sanatçılarımız arasındadır.

(Resim 55.) Hasip Pektaş, Ekslibris Can Pektaş, GGD, 9x9 cm, 2018

(Resim 56.) Mürşide İçmeli, C3+C5+X5, 13x9 cm, 1999

(Resim 57.) H. Müjde Ayan, S1/15, 7,3x8 cm, 2003

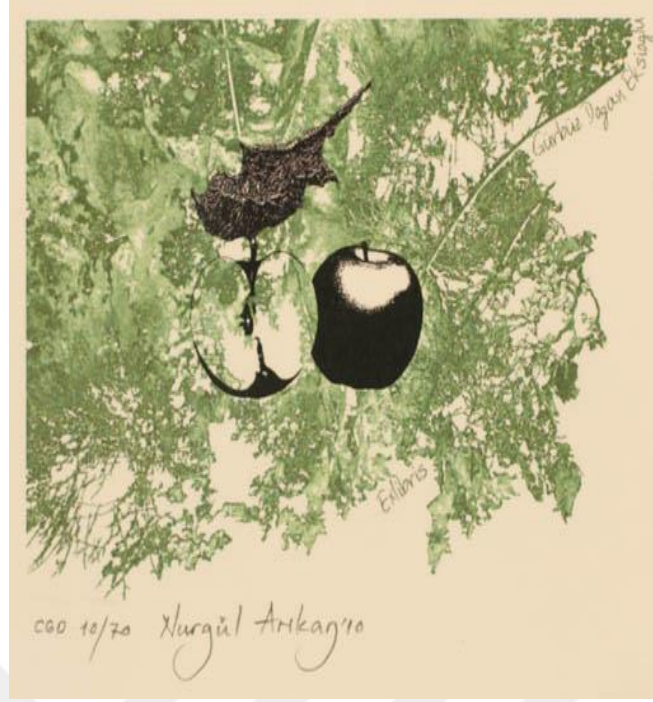
(Resim 58.) Mehmet Aslan, X3, 12x13 cm, 1999

(Resim 59.) İrem Çamlıca, CGD, 8x11 cm, 2011

(Resim 60.) Canan Güldal, CGD, 7,2x10 cm, 2014

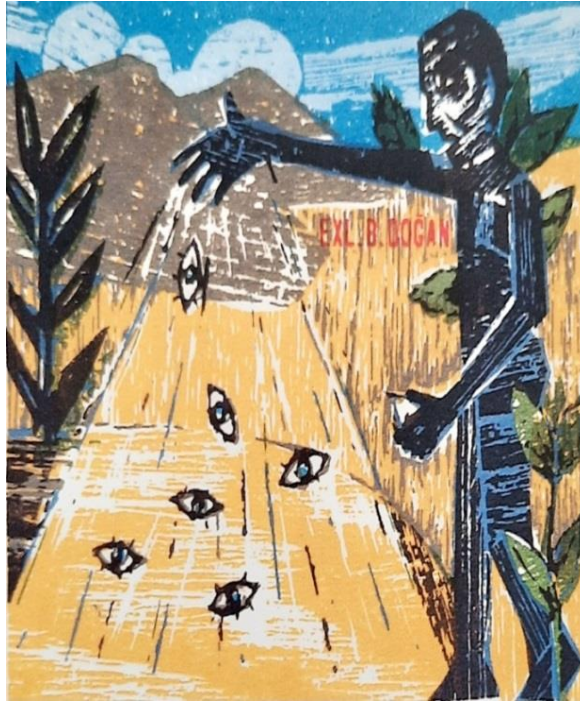
(Resim 61.) Nurgül Arıkan, CGD, 6,8x8,2 cm, 2010

(Resim 62.) Onur Aşkın, CGD, 8,9x10,5 cm, 2014

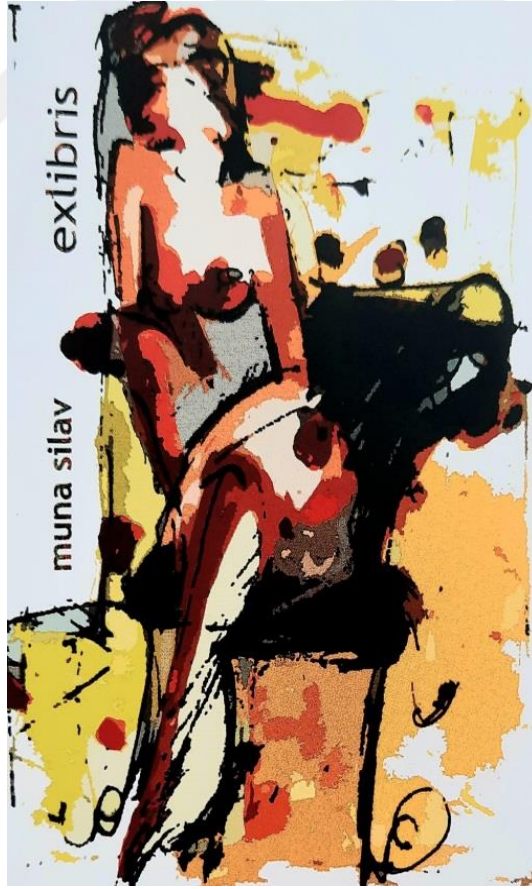
(Resim 63.) Yunus Güneş, X2, 7x5,5 cm, 2009

(Resim 64.) Ali Doğan, S1, 10x10 cm, 1999

(Resim 65.) Serpil Güvendi Kaptan, X3, 9x8 cm, 2001

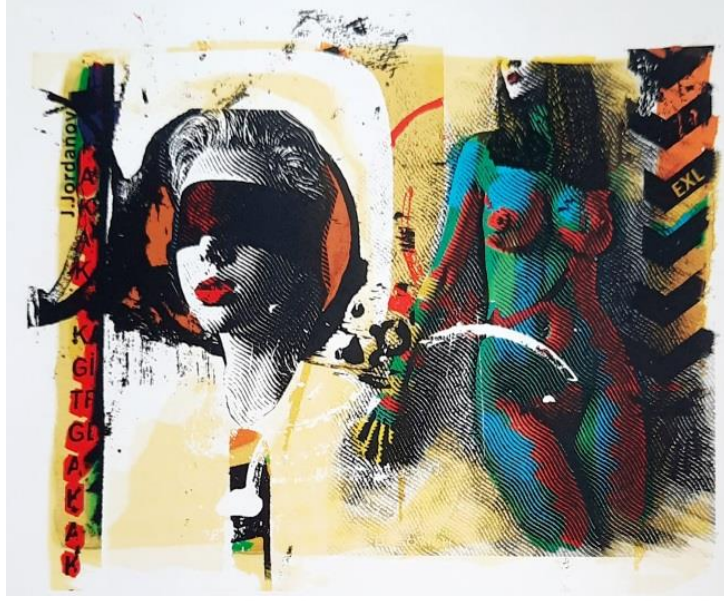
(Resim 66.) Tülay Kayabekir, CGD, 9x6,5 cm, 2007

(Resim 67.) Salih Denli, C3+C5, 9x7 cm, 1999

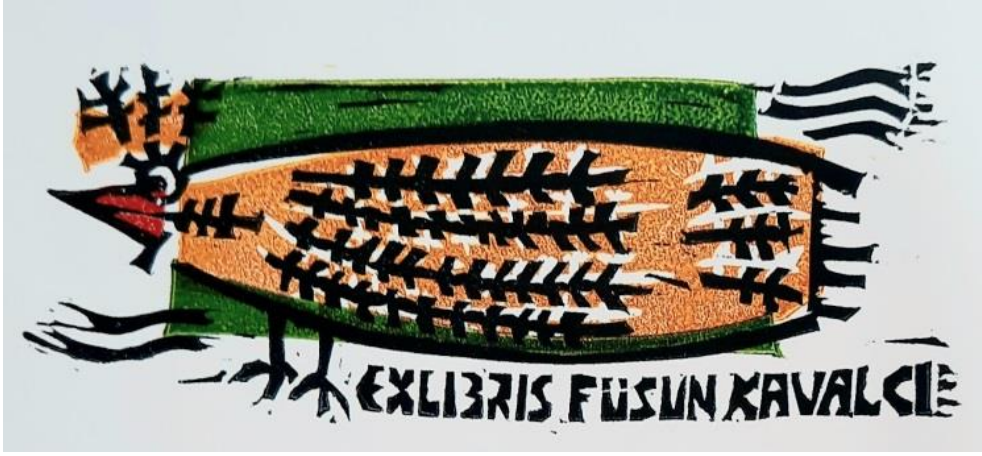
(Resim 68.) Devabil Kara, S/16, 12,9x13 cm, 1994

(Resim 69.) Tezcan Bahar, CGD, 9x11,5 cm, 2010

(Resim 70.) Alperen Güldü, CGD, 8,1x5,7 cm, 2014

(Resim 71.) Gökhan Okur, X3, 3,5x10 cm, 2001

(Resim 72.) İsmail Aslan, CGD, 7,5x12 cm, 2016

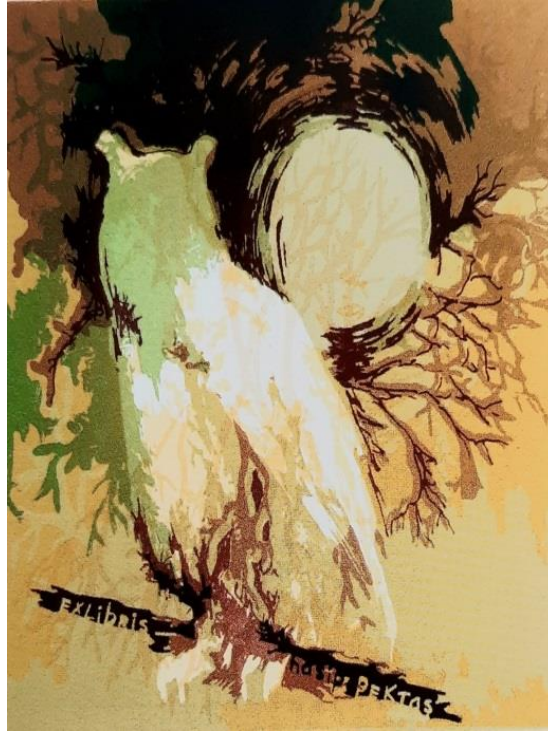
(Resim 73.) Özden Pektaş Turgut, CGD, 6,5x8 cm, 2002

(Resim 74.) Elif Varol Ergen, CGD, 7,2x9,2 cm, 2008

(Resim 75.) Hatice Öz Pektaş, CGD, 12x8 cm, 2017

(Resim 76.) Vedat Çolak, S1, 10,2x10,2 cm, 2009

3.2.2. Ekslibris Baskı Resminde Kullanılan Simgeler ve Örnekleri

Baskı resim tekniklerinde olduğu gibi ekslibris uygulamalarında da kullanılan teknikler baskı resim sürecini tanımlamaktadır. Ekslibris tasarımlarında genel olarak metal gravür C3, ağaç gravür X2, linolyum baskı X3, litografi L gibi geleneksel baskı teknikleri ile serigrafi S1, ofset P7, fotoğraf P8, tipografi T ve bilgisayar destekli tasarım CGD gibi modern teknikler sıklıkla kullanılmaktadır.

Uluslararası Ekslibris Dernekleri Federasyonu (FISAE) 1958’de kurulmuştur. Ekslibris koleksiyoncularına yardımcı olacak kitap levhalarının etiketlenmesi için uluslararası bir standart oluşturulmuş fakat 2002’de 19. FISAE Kongresi’nde değişiklikler yapılmıştır.

Ekslibris tasarımında sanatçı adını, kullandığı baskı tekniğinin simgesini, baskı adedi ve kaçınıcı baskı olduğunu baskı yapılan yüzeyin alt bölümünde bilgilendirir.

FISAE’nin Kabul Ettiği Ekslibris Baskı Tekniklerinde Kullanılan Simgeler

Çukur Baskı Simgeleri

Özgün

C - Çukur baskı, oyma

C1 - Çelik gravür

C2 - Burin gravürü, özellikle bakır üzerine

C3 - Doğrudan dağlama, asitle yedirme

C4 - Kuru nokta

C5 - Akuatinta

C6 - Yumuşak zemin veya şekerli yüzeyde asitle yedirme

C7 - Mezzotint

C8 - Linolyum, plastik veya diğer malzemeler üzerine tiftdruk gravür

Yeniden Çoğaltma

P3 - Fotogravür baskı

P4 - Ticari Fotogravür (Tiftdruk baskı)

P10 - Kazınmış (Oyma) çelik baskı

Yüksek Baskı Simgeleri

Özgün

X - Yüksek baskı

X1 - Ağaç baskı

- X2 - Ağaç oyma baskı
- X3 - Linol baskı
- X4 - Metal oyma baskı
- X5 - Metalle çukur-yüksek baskı
- X6 - Plastik oyma yüksek baskı
- X7 - Taş oyma yüksek baskı

Yeniden Çoğaltma

- T - Tipografi, yazı baskı
- T1 - Linotip baskı
- T2 - Fotoğrafik ağaç oyma yüksek baskı
- T3 - Ticari pencere damgası / timbre en caouchouc reklamı
- P1 - Fotoğraflı veya fotoğrafsız satır bloğu, klişe baskı
- P2 - Yarım ton klişe baskı

Düz Şablon ve Elektronik Baskı Simgeleri

Özgün

- L1 - Litografi, taş baskı
- L2 - Transfer litografi
- L3 - Ofset çinkosuyla baskı
- L4 - Aliminyum baskı
- S - Şablon baskı
- S1 - Serigrafi, ipek baskı
- S2 - Mimeografi, boya şablonla baskı
- S3 - Katazome, balmumu kağıtla baskı
- S4 - Hurma suyu ile kapatma baskı
- CGD - Bilgisayar tarafından oluşturulan tasarım

Yeniden Çoğaltma

- P - Fotoğrafik çoğaltma
- P5 - Kolotip, fototayp baskı
- P6 - Fotolitografi baskı
- P7 - Ofset baskı
- P8 - Fotoğraf baskısı
- P9 - Fotoğrafik ipek baskı
- CRD - Bilgisayarla yeniden çoğaltılmış tasarım
- Y - Fotokopi

Diğer Simgeler Kısaltmalar

U - Sınıflama dışı teknikler

MT - Karma teknik

/ teknik sembollerin önündeki sayı – Kullanılan plaka sayısı (4/C3)

/ teknik sembollerden sonraki sayı – Kullanılan renk sayısı (S1/7)

/ .mon. - Monotip baskı

/ col. - Elle renklendirme (Pektaş, 2017, s. 77-82).

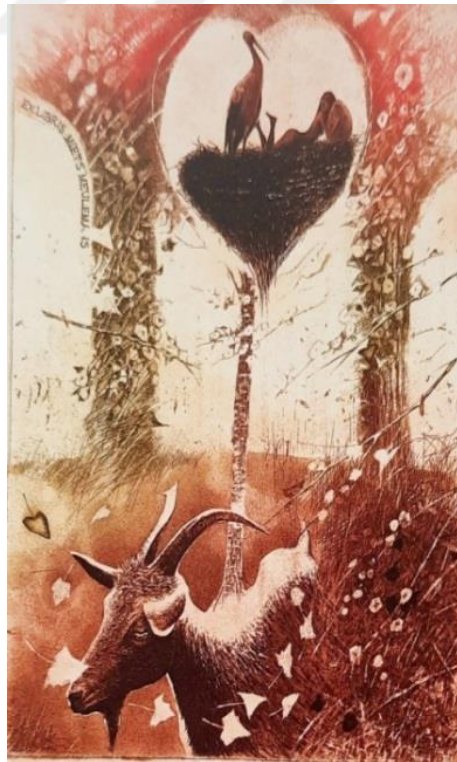
Ekslibris ulusal kimliklerin önemli bir ifadesi haline gelen benzersiz bir sanat ve kültürlerarası iletişim nesnesi olmuştur. Türkiye’de olduğu gibi dünyanın birçok ülkesinde de sanatçılar ekslibris alanında özgün eserler üretmişlerdir.

(Resim 77.) J. Meder, P1, 7,6x4,2 cm, 1911, Almanya

(Resim 78.) Erich Aulitzky, X6, 11,4x16,4 cm, 1993, Almanya

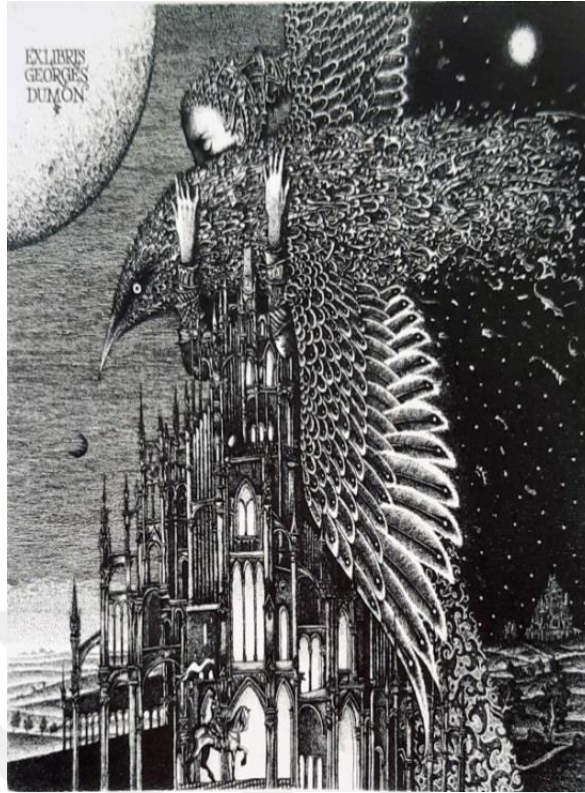
(Resim 79.) Peter Velikov, C3+C5, 9,7x13 cm, 2006, Bulgaristan

(Resim 80.) Ella Tsyplyakova, X1, 13x13 cm, 2000, Rusya

(Resim 81.) Mirsad Konstantinovic, MT/col, 8,8x11,3 cm, 2006, Bosna Hersek

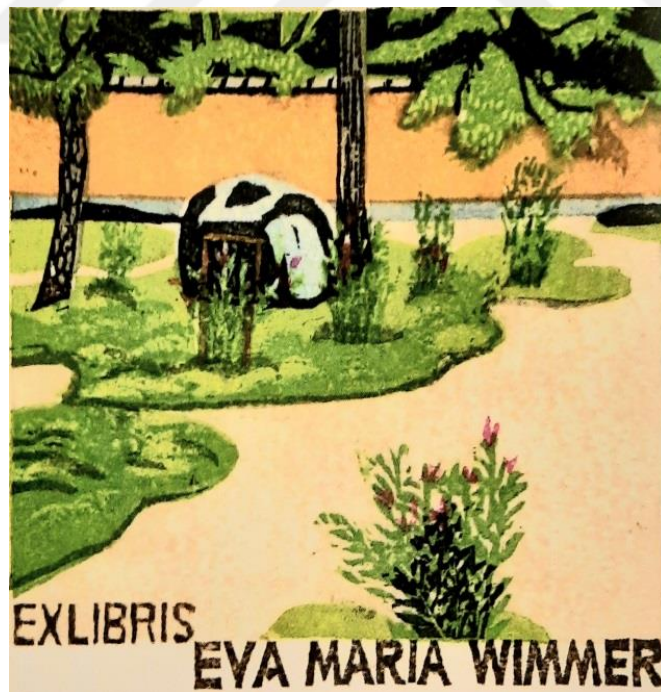
(Resim 82.) Roman Sustov, C3, 13x13 cm, 2008, Beyaz Rusya

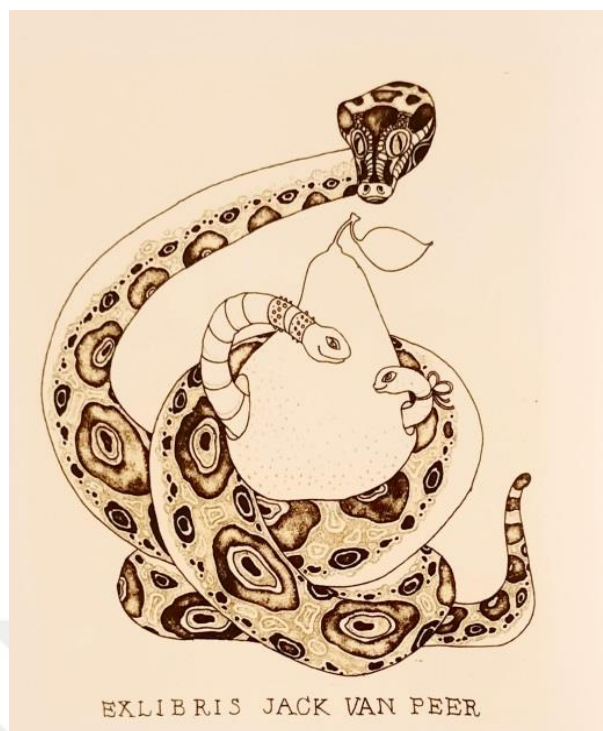
(Resim 83.) Zbigniew Dolatowski, X3, 3,7x3,1 cm, 1972, Polonya

(Resim 84.) Christian Blæsbjerg, P1, 5,1x5,5 cm, 1969, Danimarka

(Resim 85.) Homma Yoichiro, X1/9, 8x9,5 cm, 1999, Japonya

(Resim 86.) Olga Keleynikova, C3, 10x10 cm, 1990, Rusya

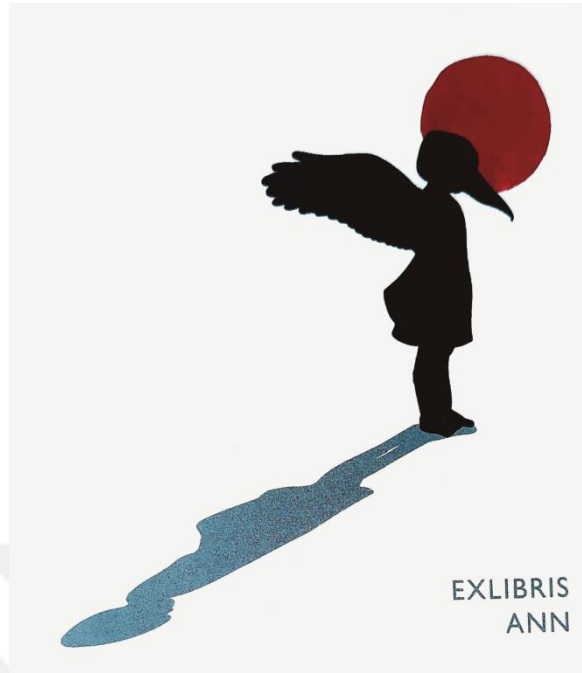
(Resim 87.) Arkady Pugachevsky, X6, 10,5x8,5 cm, 2002, Ukrayna

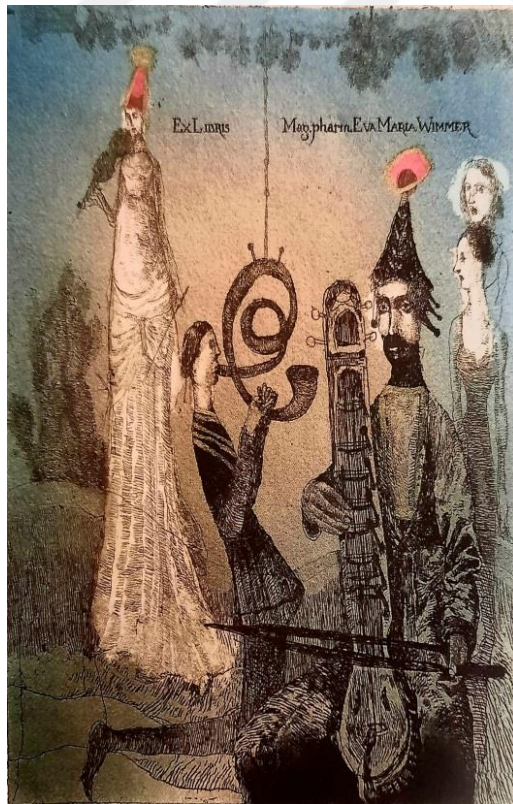
(Resim 88.) Miroslav Houra, X3, 11,7x12,6 cm, 2002, Çek Cumhuriyeti

(Resim 89.) Irina Kazaeva, C4/2, 8,5x6,5 cm, 2003, Rusya

(Resim 90.) Ann Kestens, S1/3, 8,7x8 cm, 2002, Belçika

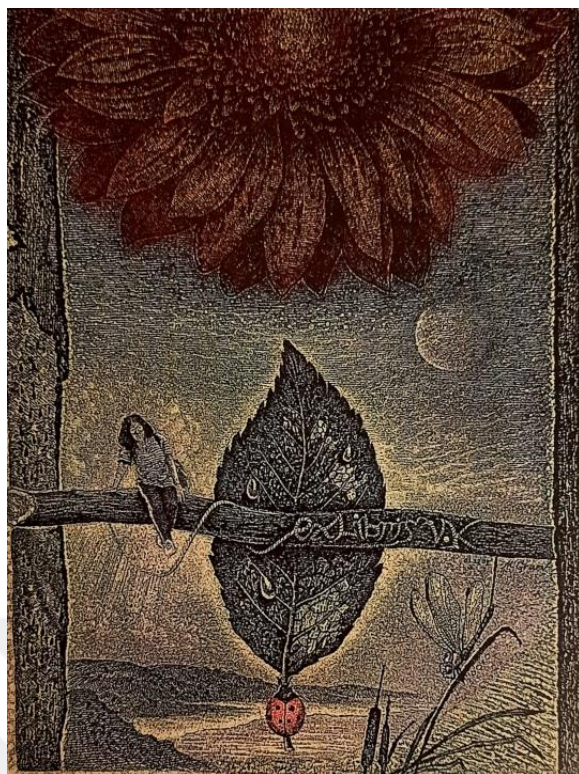
(Resim 91.) Katarina Vavrova, C3/col., 12,3x9,5 cm, 2002, Slovakya

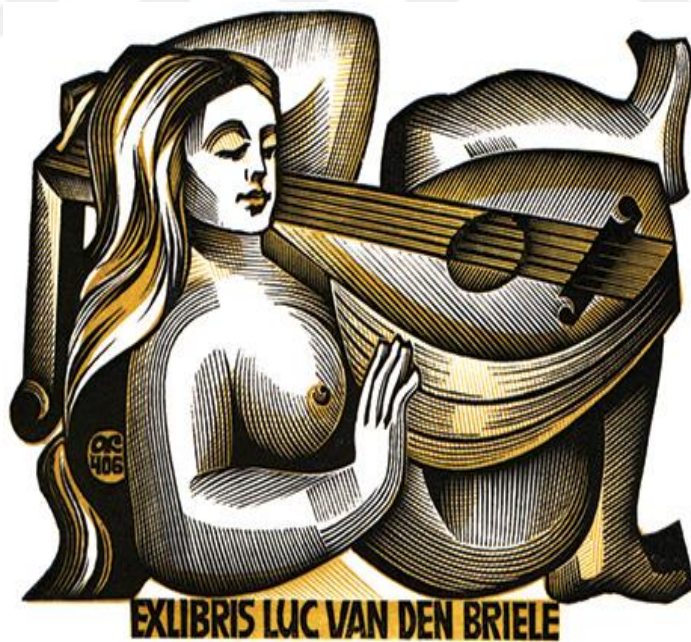
(Resim 92.) Christine Deboosere, P8+CGD, 6,5x9 cm, 2014, Belçika

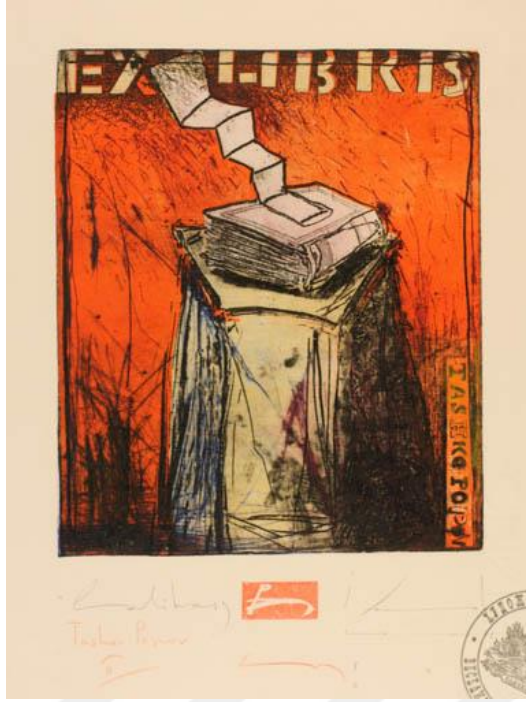
(Resim 93.) Evgenij Bortnikov, X2, 7,2x6,6 cm, 1996, Rusya

(Resim 94.) Marin Gruev, C3+C5, 10x7,7 cm, 2003, Bulgaristan

(Resim 95.) Anatoli Kalaschnikow, X2/2, 7,2x9,2 cm, 1976, Rusya

(Resim 96.) Veselin Damyanov-ves, MT, 11,1x8,4 cm, 2008, Bulgaristan

3.2.3. Ekslibris Tasarımında Stilizasyon ve Semboller

Ekslibris, kitabın sahibinin adını ve kişiliğini yansıtan durumun göstergelerle olan ifadesidir.

Yaşayan kişinin temsili niteliğinde olan ekslibris, o dönemin tarihini, coğrafyasını ve kültürünü sembolize eder (Alp, 2014. s. 39).

Kültürel yaşamın parçası durumunda olan bu yapıtlar tarihe de ışık tutmaktadır. Ekslibris sanatında da anlatılmak istenen sembolik dışsal görünüm, tamamen farklı bir yapıya dönüşerek en yalın halini almaktadır. Ekslibris sanatçısı da resim sanatçısı gibi sembollerden yararlanarak kendi motiflerini oluşturmaktadır. Sembol dilini oluşturan göstergeler yaşanan coğrafyadaki inançların ve değerlerin ifade şekli olarak değerlendirilebilir.

Sanat biçim yaratmaktır. Yaratılan biçimler sanatçının yaşadığı tarihsel döneme, toplumsal yapıya ve sanatçının bunların içinde biçimlenen kişiliği ile ilgili değerler taşır. Yapıtın içeriği daha çok toplumsal açıdan insani olanlarla ilgilidir (Eliri, 2013, s. 64). Biçimsel kurgu sembolik anlatımlarda anlamı dolaylı yollardan çağrıştıran ve gizleyen bir özellik gösterir. Sembolün çok gösterenli yapısı, kültürel ve mitik öze sahip olmasından kaynaklanır (Alp, 2014, s. 37). İnsanlarla iletişimde, duyguların

ortaya çıkarılmasında ve alternatif düşünce yollarının bulunmasında sembol kullanımının önemli yere sahip olduğu söylemek mümkündür.

İnsanın dünyayı algılama biçimi semboller aracılığıyla şekillenmektedir. Bu sayede insanlar arasında ortak bir dil oluşmaktadır. Gerçekte nesneler dünyasına sembollerin penceresinden bakmak düşünceye yeni ufuklar açmakta, gerçek akış noktası çok aşkın bir yerde olan hakikati gözler önüne sererek, düşüncemizin hâkimiyet alanı dışında kalan gizli ve örtülü olan bir şeyi his ve idrak alanımıza indirmektedir (Atasagun, 1996, s. 12). Sanatçı tasvir ettiği bir kişiyi ya da belirli bir nesneyi temsil etmek için sembol dilini kullanmıştır.

Sanat semboller yoluyla iletişime geçer ve her sembol başka bir şeyi temsil eder (Gibson, 2013, s. 6). Semboller; aynı zamanda anlamların, değerlerin veya kültürel kodların aktarımını sağlayan kültürler ve kişilerarası iletişimi mümkün kılan bir araç olarak da işlev görürler (Oyman, 2019, s. 8). Bu anlamda ekslibris de tasarımcı ile temsil edilen kişi arasında aracı durumundadır anlamı çıkarılabilir.

Semboller, diğer işaret ve izlerle ilişki içinde var olur. Ayrıca, kültürler tarafından paylaşılan gelenekselleştirilmiş anlamlar olan daha geniş anlam sistemlerine bağlanır. Genellikle çok anlamlı olabileceğinden veya birden fazla anlama sahip olabileceğinden, anlamlarını tamamen açıklamak karmaşıklığa neden olabilir.

Arat, sembolün biri anlam diğeri ise anlatım olan iki farklı ögesinden bahsetmektedir. Anlamı düşünsel olarak, anlatımı ise biçimsel olarak ilişkilendirmiştir. Sembolün ise karmaşık ve çağrışımlı yapısından dolayı çok anlamlı olduğunu vurgulamaktadır (Arat, 1977, s. 41).

Dolayısıyla sembol belirli bir nesnel olay ya da olgunun, düşünsel kaynaklı bir kavram veya kendi kavramının açılımları ve çağrışımlarıyla karşılaştırılmasından doğar. Bir kavram üzerinde ortaya çıkmış, üzerinde uzlaşmış bir betimlemedir (Uçar, 2019, s. 42). Sanatçılar, sembollerini imgeler biçiminde resmederek kendi hayal dünyalarını ifade etmektedirler (May, 2012, s. 49).

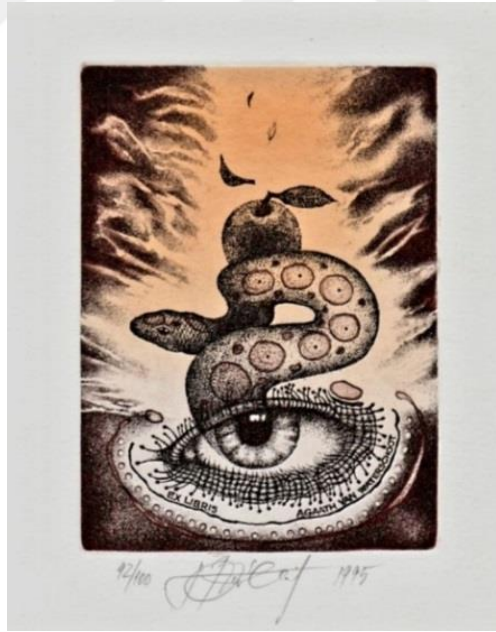
Böylelikle ekslibris sanatsal bir uygulama iken, semboller ve duygusal bağlarla yüklü bir nesne durumundadır.

Günlük yaşantımızda önemli yere sahip olan sembol dili aynı zamanda dünyayı kavrayışımıza yardım eden düşünme ve görme biçimidir. Düşünmede gerçekleştirdiğimiz anlatım yöntemi olan semboller, ekslibris sanatında da stilize

edilerek iç içe geçmekte ve bu gösterge iletişim aracı haline dönüşmektedir. Sanatın her alanında kullanılan semboller, tarih öncesi çağlarda ve günümüzde de görsel iletişimi güçlendiren değerlerdir. Uygulamalarda stilize edilmiş ifade gücü yüksek anlatımlar, diğer sanatlarda olduğu gibi ekslibris sanatında da semboller aracılığıyla iletilmektedir. Sanatçı tasarım sürecinde, kendi iç dünyasını aktarırken izleyiciyi de bu sürece dahil ederek düşünme olanağı sağlamıştır. Farklı kültürlerde değişik anlamlar yüklenen yılan, ağaç, baykuş, balık ve kuş sembolleri ekslibris tasarımlarında sıkça kullanılan semboller arasındadır.

Yılan Sembolü

Yılan çok eski zamanlardan beri din ve büyü güçlerle ilişkilendirilmiştir. Esrarengiz bir yaratık olarak doğaüstü güçlere sahip olan yılan, toprak ananın ve sonsuzluğun da sembolüdür. Erken Mısır uygarlığından beri şifa bilimlerinde kullanılan yılan iyinin ve kötünün, yaşam ve ölümün ikili ifadesini temsil etmektedir. Çeşitli sanat eserlerinde kuvveti, ölümsüzlüğü ve dünyanın yaradılışını sembolize eden önemli bir motif olarak görülür (Ölmez, 2010, s. 5).

(Resim 97.) Brazdil Zdeno. C3, 10,7x7,8 cm, 1995, Slovakia

Her kültürün mitolojisinde yer alan yılan sembolüne müspet ve menfi anlamlar yüklenildiği bilinmektedir. Slovakia'lı sanatçı Brazdil Zdeno'nun yaptığı ekslibris tasarımındaki göz betimlemesi, bilginin ve gücün sembolü olarak kendinden emin

güven dolu bir bakışa sahiptir. Yılan formundaki yuvarlak desenler göz ve elma ile bütünlük içindedir. Kıvrımlı şekilde duran yılan sembolü elma ile ilişkilendirilirken yaşam ve ölüm arasındaki anlamlılığını açığa çıkarır. Yılanın aynı zamanda koruyucu ve bilgeliğin esas aktarıcısı olduğunu da göstermektedir (Resim 97).

Yılan sembolü kendine yeterli, gizemli ve deri değiştiren gökyüzü ile yeryüzü ve Öte Âlem arasında bilge ve kurnaz araçlardır (Wilkinson, 2011, s. 67).

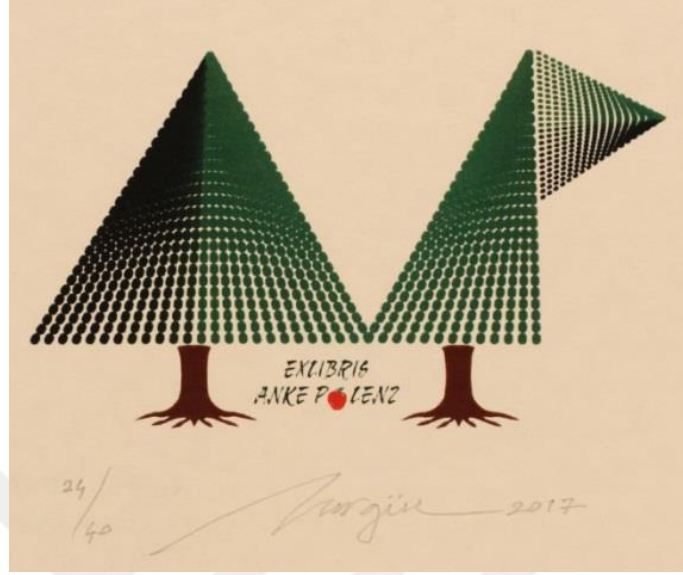
(Resim 98.) Nazan Tekbaş Tanyu, X3, 11x9 cm, 1995, Türkiye

Ağacın gövdesine dolanan yılan sembolü Tanyu'nun tasarımında yer eksenini temsil ederken, yaşam evrelerini de betimlemektedir. Ağacı koruduğu düşünülen yılan, aynı zamanda kendisine doğru ilerleyen kadına ağaçtan koparılan yasak meyveyi sunarak hile ve baştan çıkarıcılığı da temsil etmektedir (Resim 98).

Ağaç Sembolü

Ağaç, insanlık tarihinin her döneminde ve kendi inanç kültüründe sanatsal ifade de biçimsel değişime uğrayarak en fazla kullanılan sembol olmuştur. Göksel yükselişin sembolü olan ağaç, hayatın başlangıcı olan yaratılış ve doğurganlıkla ilişkilidir. Ölümsüzlüğün de sembolü olan ağaç, yaşamın devamlılığını, öncesini ve sonrasını tanımlamaktadır.

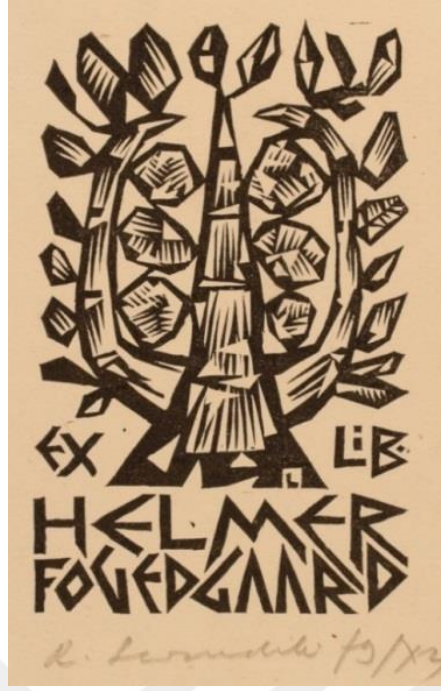
Bereketli bir mevsim olan ilkbaharın gelişini kutlayan ağaç, adak şölenleri, evlilik törenleri ve hasat zamanları nedeniyle kırsal gelenekler ile de bağdaştırılır (Gardin, Olorenshaw, 2014, s. 22).

(Resim 99.) Nurgül Arıkan, CGD, 7,6x9 cm, 2017, Türkiye

Arıkan'ın ekslibris tasarımındaki geometrik düzendeki ikili ağaçta yatay, dikey ve eğik çizgiler kullanılmıştır. Perspektif ustalıklı gösterilmiş uzaktan en yakına olan derinlik sağlamıştır. Yuvarlak yeşil renkteki formlar yaşamın ve evrenin katmanlarını sembolize etmektedir. Sıralar halindeki biçimlerin simetrik ve asimetrik bir düzende kullanıldığı görülür. Yazıyla ilişkilendirilen elma, tasarımı tanımlamaya yardımcı olan bir ipucu niteliğindedir (Resim 99).

Öteden beri ağaçlar yaşam-ölüm ve yenilenmenin güçlü sembolleri olmuş bazıları da kutsal sayılmıştır. Bereket, bilgi, koruma ve yaratıcılıkla özdeşleştirilmişlerdir. Eski zamanlardan beri saygı gören ağaçlar, besleyicilikleri ve koruyuculuklarıyla Toprak Ana'yı temsil ederler (Wilkinson, 2011, s. 97).

(Resim 100.) Rajmund Lewandowski, X3, 6x9 cm, 1979, Polonya

Natüralist üslupla stilize edilen ağaç sembolünün dalları gelecek nesli sembolize ederek tasarımın bütün yapısını kontrol eder. Ağacın kökleri niteliğinde olan yazı karakteri atalarını, gövdesindeki biçim ve doku bütünlüğünü sağlayan ritim hayatın devamlılığı olarak değerlendirilebilir (Resim 100).

Baykuş Sembolü

Baykuş, tarihin başlangıcından beri farklı toplumların kültürlerinde güçlü bir sembol olarak ifade edilmektedir. Bilgeliğin göstergesi ya da ölümün işareti olarak tasvir edilen baykuşa, doğu ve batı inanç kültüründe süreç içerisinde farklı anlamlar yüklendiği bilinmektedir.

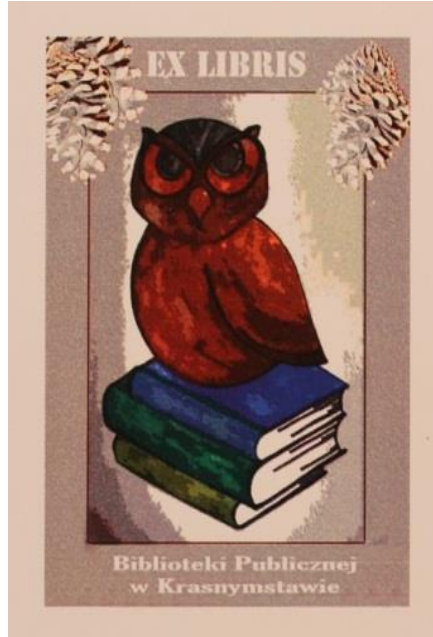
Bilgeliğin ve bilginin sembolü olan baykuş, Grek-Roma mitolojisinde aklın ve güzel sanatların da sembolüdür (Çakır, 2013, s. 61).

(Resim 101.) Hasip Pektaş, CGD, 9,5x13,1 cm, 2008, Türkiye

Kitap üzerine yerleştirilen baykuş figürü, Pektaş'ın ekslibris tasarımında bilginin ve bilgeliğin sembolü konumundadır. Aydınlatma ve yol göstermede rehberlik eden deniz feneri ile bağ kurularak aklın da karanlığına ışık tutan bilgiye ulaşma yoluna gidilmektedir (Resim 101).

Erken Latin anatomi uzmanları tarafından Çam kozalağı ile ilişkilendirilen Çam-Epifiz bezi, üstün bez olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla çam kozalakları, kişinin aydınlanmasının, üçüncü gözün ve Epifiz bezinin sembolik bir temsili olarak görülmektedir (Aksoy, 2022, s. 1138).

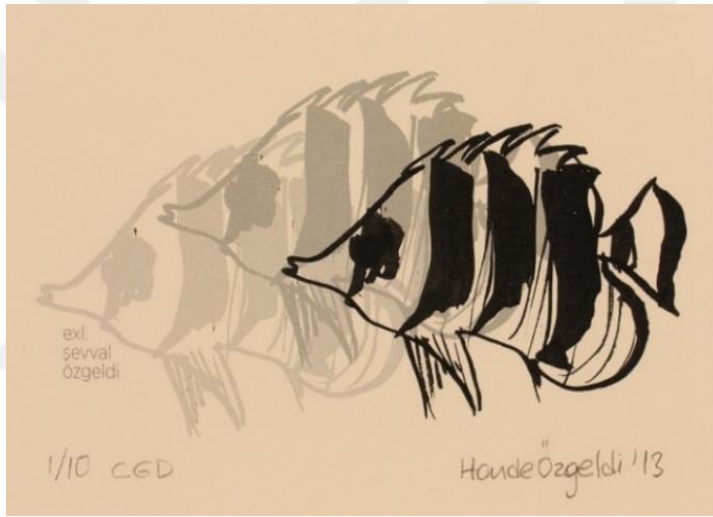

(Resim 102.) Weroniki Podstawki, CGD, 9,4x7,2 cm, 2010, Polonya

Podstawki tasarımında kırmızı, mavi, sarı ve yeşilin tonlarını kullanarak resmin ritmini artırmıştır. Bilge olan görendir, karanlığa ışık tutandır. Kırmızı renkteki baykuş sembolü, kitap ve kozalakla güç kazanarak aklın bilgi ile aydınlanmasına “gören göz” olmasına öncülük etmektedir (Resim 102).

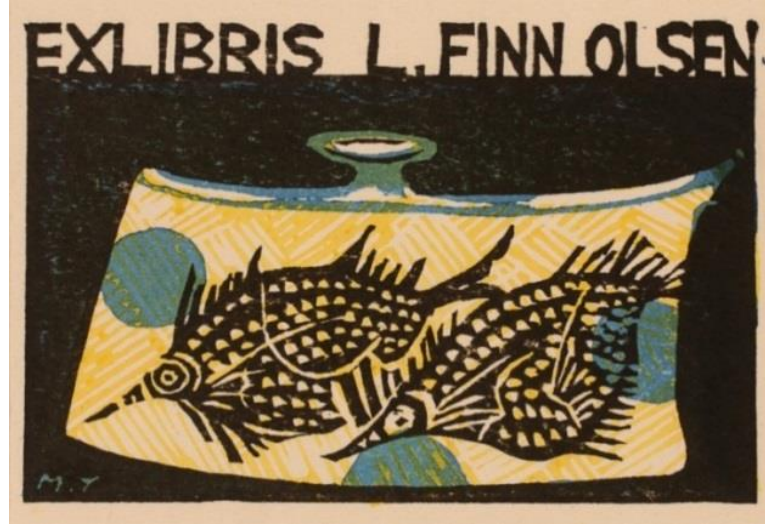
Balık Sembolü

Yaşamın kökeni su kaynaklıdır bu nedenle balık, ilk çağlardan günümüze kadar birçok kültürde doğurganlığın ve bereketin sembolü olarak kabul edilir. Doğum, yaratılış ve ay ile ilişkilendirilen balık, tüm sanat eserlerinde bolluk, bereket ve verimliliği sembolize etmektedir (Dilay, 2011, s. 53).

(Resim 103.) Hande Özgeldi, CGD, 9,3x 13,9 cm, 2013, Türkiye

Refah ve bolluğun sembolü olan balık, Özgeldi'nin tasarımında iç içe geçmiş gölgeler şekline anlamlandırılırken, siyah renkte olan biçim çizgileri ve konturlar dikkati çekmektedir (Resim 103).

(Resim 104.) Motoi Yanagida, X1, 5,4x7,8 cm, 1979, Japonya

Yanagida'nın tasarımda kullanılan ikili balığın birlikteliği, uyumu ve mutluluğu sembolize ederken, dikdörtgen formda olan nesnenin içinde betimlenmiştir. Renksel ve biçimsel yaklaşımının oldukça dengeli olduğu söylenebilir (Resim 104).

Kuş Sembolü

Kuş, insanlığın varoluşundan günümüze kadar farklı coğrafyalarda ve kültürlerde sembol haline gelmiştir. Yaşamın her alanında ve sanatta ilham kaynağı olarak varlığından söz edilebilir. Doğayı sanatla özdeşleştiren kuş, insanın kırılganlığını, hassasiyetini ve şeffaflığını temsil eder. Gelecekteki olayların habercisi ve ölümsüzlüğün de sembolü olarak görülmektedir. Aşk ve özgürlük gibi geniş fikirleri sembolize etme eğiliminde olan kuşlar, görsel anlatım biçimi olan ekslibris tasarımlarında sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

(Resim 105.) Ayşen Erte, C3+C5+CGD, 13x7,8 cm, 2012, Türkiye

Erte'nin de tasarımında görüldüğü gibi renkli olarak belirtilen tarihi mimari yapının etrafında mavi renkli uçuşan kuşlar, özgürlüğün sembolü olarak neşe içinde dans eder nitelik sergilemektedir. Kuşların uzak yakın ilişkisiyle derinlik sağlanmıştır (Resim 105).

Umut ve ilkbahar habercisi çevik uçuşlu kırlangıç iyi talih olarak yorumlanır. Yıllık göçü ve aynı yuvaya dönüşü, ölüm ve dirilişi temsil ederek onu hem ayrılık hem de geri dönüşle ilişkilendirmiştir (Wilkinson, 2011, s. 58-61).

(Resim 106.) Ladislav Rusek, C3, 12,2x7 cm, 1986, Çek Cumhuriyeti

Kuş yuva kavramı ile bütünleşen kutsal olan kadının da sembolüdür. Rusek'e ait ekslibris tasarımında çizgisel formda stilize kuşlar gökyüzüne doğru yükselmektedir. Tasarıma dinamiklik kazandıran kırmızı renkteki form “yuva” temsiliyeti niteliğindedir (Resim 106).

Ekslibris sanatına olan ilgi kendi kültürünü yansıtan eserler yaratmanın peşinde olan sanatçılardan oluşmaktadır. Ekslibris bir kitap ögesinin ötesine geçerek zengin bir sanatsal alan haline gelmiştir. Kullanılan renkler, temalar ve teknikler gibi belirli unsurların varlığı bir dönemin estetik ve sanatsal bir modelini göstermektedir. Böylelikle hem sanatçıya hem de eser sahibine özgü kimliklerinin tanınmasına izin verir. Sanatçının eseri hem içerik bakımından hem de biçim bakımından sadeleştirilerek sembolik algı boyutu yaratmaktadır. Bilgi, fikir, duygu semboller aracılığıyla kültürel elçi konumundadır. Bu yönüyle de küçük boyutlu özgün eserler en yalın haliyle estetik bir obje olarak varlık kazanmaktadır.

4. SONUÇ

İlk insan yaşadığı çevreyi anlama ve anlamlandırma çabasına girmiş sonra anlatma ihtiyacı hissetmiştir. İnançları ve değerleri doğrultusunda çeşitli yollar arayan insanoğlu yaşamın merkezinde olmayı deneyerek çözümlemeye çalışmıştır. Zamanla da yorumlama yetisinin vermiş olduğu güçle sayısız sonuçlara ulaşmıştır. Sanatın başlangıcıyla beraber başlayan bu süreç kaya ve mağara duvarlarında baskı resim olarak değerlendirilecek izleri taşımaktadır.

Sanat tarihi öncesi dönemden bu yana görsel anlatım oluşturma yöntemlerinden biri olan baskı resim, mağara duvarlarında ve kayalarda gerektirdiği temel ilkelerin birçoğunu barındırmaktadır. Kalıp olarak kullanılan izlerin ve işaretlerin yüzey olarak kaya ve mağara duvarlarına boya olarak aktarılması baskı resim tekniklerinin temelini oluşturmaktadır.

Baskı, sanat eserinin birden fazla oluşturulmasına olanak tanıyan bir görüntü oluşturma yöntemidir. Baskı resim, sanatçısı tarafından kalıplarının hazırlandığı ve sınırlı sayıda çoğaltıldığı, numaralandırılarak imzalanan sanat uygulamalarıdır. Baskı resim, sanatçının yaratıcılığı ve teknik becerisiyle harmanlandığı benzersiz bir sanat biçimidir. Geleneksel olarak kullanılan temel teknikler ve özellikleri çerçevesinde düz baskı, yüksek baskı ve çukur baskı olarak farklı kategorilerde uygulanmaktadır. Teknolojinin gelişimiyle tüm alanlarda olduğu gibi her yenilik de baskı resim sanatı alanına katkı sağlamıştır.

Baskı resim tarihsel gelişim sürecinde Sümerler, Akadlar, Hititler, Persler ve birçok medeniyet dahil olmak üzere silindir kalıp üzerine oyulmuş mühür şeklinde kullanılmıştır. Çin’de kağıdın bulunmasıyla birlikte ahşap kalıp ve boya kullanılarak kağıt ve kumaş yüzeylere basılmıştır. İlk kullanım alanları dini resimler ve haritalar aracılığıyla bilgi yaymak olsa da sanat alanında her zaman karşılık bulmuştur. Daha sonra 15. yüzyılın ortalarında sanatçılar tarafından kullanılmaya başlanması gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Bu anlamda uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan baskı resim önemli bir iletişim aracı olarak da kullanılmıştır.

Baskı resim tekniği Türkiye’de ilk olarak İbrahim Müteferrika tarafından 1730 yılında basılan “Tarih-i Hind-i Garb-i” adlı resimli kitapta kalıpların kullanılması baskı resim sanatına ilk adımların atıldığını göstermektedir. Daha sonra akademik

olarak eğitim kurumlarının açılmasıyla o dönemin sanatçıları baskı resim sanatının gelişmesine katkı sağlayarak öncülük etmişlerdir.

Aynı kalıptan birçok sayıda çoğaltma yoluyla elde edilen baskı resim kullanılan teknik ve yöntemin çeşitliliği ile beraber sanatçılara birçok olanak sunmuştur.

Türk baskı resmin gelişimine katkı sağlayan Leopold Levy'nin öğreticiliği başlayan Sabri Berkel, Turgut Zaim, Mustafa Asher, Aliye Berger, Ferruh Başağa, Adnan Turani, Süleyman Saim Tekcan ve Murşide İçmeli gibi pek çok kıymetli sanatçının akademilerde eğitim vermeleri baskı resim tekniğinin yaygınlaşmasını ve gelişmesini sağlamıştır. Günümüze kadar ulaşan baskı resim alanında değerli sanatçılar farklı anlatım dili kullanarak eserler üretmiştir.

Baskı resim sanatı içinde değerlendirilen ekslibris de bu alanda ve sanatsal anlamda kendini baskı resim süreci içinde tanımlamaktadır. Ekslibris değeri anlaşılan ve önemsenen küçük boyutlu sanatsal tasarım uygulamalarıdır. Kitabın sahibinin adını, tercihen kişiliğini yansıtan durumun göstergelerle olan ifadesidir. Tarih boyunca farklı coğrafyalarda ve toplumlarda kültürler arası bir iletişim aracı olarak kalıcı izler bırakmıştır. Örnek olarak günümüze kadar ulaşan sadeleştirilmiş anlatım unsuru olan yapıtlar, sanat eğitiminin kökeni durumundadır. Betimlenen nesne ayrıntılardan arındırılarak, göstergeler yoluyla anlatıma ulaşırken, iletişimle bağ kuran sembol dili, farklı zaman dilimlerinde kazanmış oldukları anlam ve anlatımlara ekslibrislerin oluşum sürecinde araç olarak katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada ele aldığımız başlık altında baskı resmin tanımı ve tarihsel gelişimi, teknikleri ve uygulama alanları, Türkiye'deki temsilcileri, ekslibrisin tanımı, sanatsal açıdan alana dair karşılığı, Türkiye'deki uygulamalarının tarihi ve kültürel gelişim süreci değerlendirilmiştir. Ayrıca ekslibrisi uygulayan sanatçı eserlerinin incelenmesi ve ekslibris tasarımları içerisinde stilizasyonun sembollerle oluşumu ve uygulama alanları, araştırmanın alt başlıklarını meydana getirmiş, ele alınan tasarımlarda kullanılan yılan, ağaç, baykuş, balık ve kuş sembollerinin tanımlamaları ve yorumlamaları yapılarak sembolün yapısının da çok gösterenli ve karşılaştırmaya açık olduğu gözlemlenmiştir. Sanatçı tasarımlarını kişinin ilgi alanlarına, kariyerine ve başarılarına göre oluşturmuştur.

Günümüzde çağdaş sanatçılar tarafından hem sipariş üzerine hem de bir sanat formu olarak yapılmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalan, G. (2000). *Graviür*, Ankara: Kaleseramik, s.2.
- Alp, K.Ö. (2014). Sembolik Temsil ve Hikayeleştirme Olarak Ekslibris Okuması. *Uluslararası Ekslibris Dergisi* / Cilt 1 / Bölüm 2. 34-42.
- Aksoy, E. (2022). İkonografik, Mitolojik ve Dekoratif Olarak Kozalak Motifi ve Tekstil Sanatında Kullanımı. *Art-e Sanat Dergisi* , 15 (30), 1136-1154.
- Arat, N. (1977). *Ernst Cassirer ve S.K, Langer’de Sembolik Form Olarak Sanat*, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 41-43.
- Atasağun, G. (1996). *İlahi Dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’da) Dini Semboller*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Becer, E. (2019). *İletişim Ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Benuğur, Ş. (2000). Plastik Sanatlarda At Figürüne Bir Bakış ve Süleyman Saim Tekcan’ın Riva Atları’nın Özgün Baskı Resimlerle Yorumu, Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.
- Bektaş, D. (1992) *Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çakır, E. (2013). Akademik Dünyanın Kentsel İmgelerinden Mitolojik Simgelerine Üniversite Logoları. *Milli Folklor Dergisi*, Yıl, 25. Sayı, 97, S. 53-69.
- Dilay, S. (2011). Sanatsal ve Kültürel Açıdan Balık Motifleri. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 4(1), 53-56.
- Eliri, İ. (2013). *Sanat Eseri Ve Ona Yüklenen Mana Sorunsalı*, Akdeniz Sanat Dergisi, 2013, Cilt 6, Sayı 12.
- Fırıncı, M. (2013) *Dijital Çağda Geleneksel Baskı Resim ve Teknikler Arası Geçiş (Melezleşme)*, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 4(4), 127-135.
- Gardin, N, Olorenshaw, R. (2014). *Semboller Sözlüğü*. (Çev: Akşit, B). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Gibson, C. (2013). *Semboller Nasıl Okunur*. (Çev. Alpan, C). İstanbul: YEM Yayın.
- Gombrich, E. H. (2011). *Sanatın Öyküsü* (Çev: E. Erduran ve Ö. Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kahramankaptan, Ş. (2000). *Gündemdeki Ekslibris*, AED Ekslibris Bülteni, Sayı: 2, Şubat 2000, Ankara.

Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kaya, Türk, S. (2011). Gelişim Sürecinde Kolografi ve Deneyisel Baskıresme Etkileri, Sanatta Yeterlik Tezi, *Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*, Eskişehir.

Keser, N. (2009). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Koç, E. (1995). Taşbaskı Sanatının Ustaları Daumier, Lautrec, Bonnard, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Kut, G., Bayraktar, N. (2021). *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Manguel, Alberto (2001). *Okumanın Tarihi*, (Çev. F. Elioğlu), Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

May, R. (2012). *Yaratma Cesareti*, İstanbul: Metis Yayınları.

Nord, P. (2000). *Impressionist and Politics: Art and Democracy in the Nineteenth Century*, Londra.

Oyman, R.N. (2019). Bazı Anadolu Kilim Motiflerinin Sembolik Çözümlemesi. Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, *Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Halı, Dokuma V İşleme Sanatları Dergisi*. s. 4-22.

Ölmez, N.F. (2010). Dokumalarda Yılan Motifi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E*, 2010-06.

Özsezgin, K. (1987). *Ağaç Baskı Ve Türk Ressamları*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Ankara.

Özsezgin, K., Ashier, M. (1989). *Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi* Cilt 4. Dördüncü basım. İstanbul: Tılgat Yayınları.

Pektaş, H. (2017). *Ekslibris*, İED Yayın, İstanbul.

Perk, H., Berk, S., (2001). *Osmanlı Dünyasının Siyasal, Sosyal ve Ticari İlişkilerinin Bir Aynası Olarak Mühür ve Mühür Sanatı*, Art Decor, Sayı: 100, İstanbul, s. 134-142.

Rona, Z. (1997). Linolyum, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (2. Cilt), İstanbul: Yem Yayın.

Somuncuoğlu, S. (2012). *Damgaların Göçü-Kurgan*. İstanbul: AC Yapı.

Şahin, S. (2006). Ortaöğretim Resim Derslerinde Baskıresim Tekniklerinin Öğretimi, Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, Sanatta Yeterlilik Tezi *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Tauber, H. (1995). *Der Deutsche Exlibris-Verein 1891 bis 1943*, Deutsche Exlibris Gesellschaft Jahrbuch, Frankfurt/Main. Deutsche Exlibris Gesellschaft

Tekcan, S. S. (1997). *Özgün Baskı, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3*, İstanbul: Yem. 1413-1414.

Tepecik, A. (2002). *Grafik sanatlar: Tarih-Tasarım-Teknoloji*. Ankara: Detay Sistem Ofset.

Uçar, T.F. (2019). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Wilkinson, K. (2011). *Semboller Ve İşaretler*. (Çev. Toksoy, S.). İstanbul: Alfa Yayınları.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Resim 1. Bir Kült Odasının Duvarını Süsleyen Avcı Tasviri, MÖ 6000 Dolayları, Çatalhöyük
Çatalhöyük Dünya Miras Listesinde Bir Neolitik Kent “Çatalhöyük” Konya Büyükşehir Belediyesi Erişim Tarihi: 10.09.2022

Resim 2. Mağara Resmi, Lascaux, MÖ 15.000-10.000 Dolayları, Fransa (Gombrich, E. H. 2011. s. 41)

Resim 3. Sümer Kralı Ur-Nammu'nun Taş Silindir Mührü, MÖ 2112-2095, Britanya Müzesi
<https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG63102>ErişimTarihi:08.09.2002

Resim 4. Diamond Sutra, Tahta Baskı, MS 868, İngiliz Kütüphanesi
https://www.researchgate.net/figure/Dunhuang-Vajracchedika-Prajnaparamita-Sutra-jingangbanruoboluomijingDiamondSutra868CTheBritish_fig2_345658926ErişimTarihi:12.05.2022

Resim 5. Martin Schongauer “İsa’nın Doğuşu”, Oyma Resim (Gravür), 25,8x17 cm, 1470-1473
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Martin_schongauer_the_nativity_052508.jpg Erişim Tarihi:15.07.2022

Resim6. AlbrechtDürer,AğaçBaskı,CennettenKovulma,12,7x9,8cm,1510 (Grabowski B.,Fick B. 2012, s. 75)

Resim 7. Albrecht Altdorfer, Çift Ladinli Manzara, Gravür, 11x16cm, 1521–22
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/336259>

Resim 8. Rembrandt van Rijn, İsa Vaaz Ederken, Asitle İndirme, 15.5x20.7 cm, 1652 Dolayları
<https://prezi.com/crrsxc6mnd6/cukurbaskiteknolojisi/?frame=91b42f63b1154fa50d9a4851dd1cf019003d254e> Erişim Tarihi: 25.01.2023

Resim 9. Peter Paul Rubens, Aziz Catherine, Asitle İndirme, 30x19.8 cm, 1620
<https://artmuseum.princeton.edu/collections/objects/47390>

Resim 10. Jean Honore Fragonard, Gravür, 43x56,7 cm, 1776, Paris
https://www.hillstone.com/enGB/frenchprints/fragonardetching/prod_10090#.ZDH1EHZBy1Erişim Tarihi: 22.06.2022

Resim 11. Honore Daumier: Rue Transnonain, Litografi, 45x29 cm, 1834, Hindistan Üniversitesi
<https://artsandculture.google.com/asset/rue-transnonain-april-15th-1834-rue-transnonain-le-15-avril-1834/qw> Erişim Tarihi: 10.07.2022

Resim 12. Picasso: Suite Vollard, Vollar Portresi II, Akuatint, 34,8x24,7 cm, 1937, PeraMüzesi
<https://www.moma.org/collection/works/65288> Erişim Tarihi:12.07.2022)

Resim 13. Mehmet Suûdî Efendi'nin Târîh-i Hind-i Garbî adlı eserinden minyatürlü iki sayfa Beyazıt Devlet Kütüphanesi, nr.4969, vr. 53, 133
islamansiklopedisi.org.tr/tarih-i-hind-i-garbiErişim Tarihi:19.05.2022

Resim14.Sabri Berkel, Gravür, 24x26 cm, 1941
<https://www.istanbulmuzayede.com/en/product/601051/sabri-berkel-1907-1993-o>Erişim Tarihi: 22.07.2022

Resim15.Mustafa Ashier, Ana-Kız, Metal Gravür, 25x30 cm, 1991
<https://tr.pinterest.com/pin/176273772894893077/> Erişim Tarihi: 22.07.2022

Resim 16. Edouard Manet, Yarışlar, Litografi, 38,7x51,1 cm, 1872, Metropolitan Müzesi
<https://www.arthipo.com/tr-tr/edouard-manet-at-yarisi.html> Erişim Tarihi: 25.07.2022

Resim17.Andy Warhol, Ayakkabı, Serigrafi,5 9x40 cm, 1980
<https://georgetownframeshoppe.com/collections/andy-warhol> Erişim Tarihi: 25.07.2022

Resim 18. Roy Nydorf, Anıtsal Baş, Mürekkeple Mono Baskı, 60,9x45,7 cm, 1991(Grabowski B.,Fick B. 2012, s. 189)

Resim 19. Hasip Pektaş, CGD/ Bilgisayarda Üretilmiş Tasarım, 9x12cm, 2018 (Hasip Pektaş Koleksiyonu)

Resim 20. Tan Ping, Başlıksız, Renkli Ağaç Baskı, 76,2x114,3 cm, Red Gate Galeri, 2006 (Grabowski B.,Fick B. 2012, s. 76)

Resim 21. Pablo Picasso, Kadın Başı, Linolyum, 52,4x63,8 cm, 1962
<https://www.masterworksfineart.com/artists/pablo-picasso/linocuts> Erişim Tarihi: 28.07.2022

Resim 22. Albrecht Dürer, Kutsal Aile, Kuru nokta, 21x18,1cm, 1512-13

<https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Albrecht-D%C3%BCrker/723446/Aziz-John,-Mecdelli-ve-Nicodemus-ile-Kutsal-Aile,-1512-1906.html> Erişim Tarihi:22.08.2022

Resim 23. William Hogarth, İndirme ve Kazıma, 42,9x58,4 cm, Kuzey Carolina Müzesi, 1732
<https://ressamlar.gen.tr/ressam-calismalari/william-hogarth-eserleri/> Erişim Tarihi: 22.08.2022

Resim 24. Georges Braque, Boyalı Şarkı Sözleri, Akuatint, 24,8x34,9 cm, 1962
<https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-b/braque-georges/georges-braque-1882-1963/Erişim Tarihi: 26.08.2022>

Resim 25. Joan Miro, Ustasız Çekiç, Renkli Dağlama ve Akuatint, 28 x 22,5 cm, 1976
<https://www.masterworksfineart.com/artists/joan-miro/etchings> Erişim Tarihi: 28.08.2022

Resim 26. Antti Ratalahti, Yere Çakılma, Mezzotint, 29,9x30,4 cm, 2007 (Grabowski B., Fick B. 2012, s. 114)

Resim 27. Leopold Levy, Manzara, Metal Gravür (Asitle Oyma), 15x20 cm, 1935, Yair Sanat Galerisi
<https://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2018/04/28/leopold-levynin-cagdas-turk-resmine-katkisi> Erişim Tarihi: 29.08.2022

Resim 28. Aliye Berger, Soyut kompozisyon, Metal Gravür, 23,5x29,5 cm, 1948
<https://www.magnetmuzayede.istanbul/urun/3466168/aliye-berger-1903-1974-soyut-kompozisyon-5-9-1948-imzali-Erişim Tarihi:29.08.2022>

Resim 29. Turgut Zaim, İsimli, Linol Baskı, 22x25 cm, 1965
<https://www.artiummodern.com/muzayede/6139/20onlinemuzayede/sayfa/2?tagId=9526> Erişim Tarihi: 05.09.2022

Resim 30. Sabri Berkel, Soyut Kompozisyon, Litografi, 23x18 cm, 1965
<https://www.magnetmuzayede.istanbul/muzayede/17331/magnet-24-butik-muzayedeErişim Tarihi:07.09.2022>

Resim 31. Ferruh Başağa, Gravür, 54x78 cm, 2006 Tarihli Islak İmzalı
<https://www.imoga.org/tr/collection/artists/ferruh-basaga/techniques/05Erişim Tarihi: 07.09.2022>

Resim32. Adnan Turani, Soyut, Litografi, 50x60 cm, 1969
<https://www.magnetmuzayede.istanbul/urun/4630255/adnan-turani-1925-2016-soyut-1969-imzali-litografi-ed-11-14-50-x-60-cm> Erişim Tarihi:12.09.2022

Resim 33. Mustafa Aslier, Annem ve Çocukları, Ahşap Baskı, 29x70 cm, 1962
<https://www.magnetmuzayede.istanbul/en/product/6389670/mustafa-aslier-1926-2015-anne-ve-cocuklar-1962-imzali-gravur-ed-6-9-44-x> Erişim Tarihi: 07.10.2022

Resim 34. Nevzat Akoral, Pazarda Arabacılar, Ağaç Baskı, 63x41 cm, 1967
<https://cumhuriyetmuzesi.marmara.edu.tr/ust-menu/ozgun-baski-koleksiyonu> Erişim Tarihi: 16.01.2022

Resim 35. Burhan Doğançay, Duvarlar V Serisi, Litografi, 57X47 cm,1969
<https://www.magnetmuzayede.istanbul/urun/5890881/burhan-dogancay-1929-2013-walls-1969-imzali-litografi-60-x-50-cm-bu-e> Erişim Tarihi: 10.10.2022

Resim 36. Mürşide İçmeli, Kompozisyon 3, Gravür, 48x35,5 cm, 1994
<https://cumhuriyetmuzesi.marmara.edu.tr/ust-menu/ozgun-baski-koleksiyonu> Erişim Tarihi: 08.10.2022

Resim 37. Süleyman Saim Tekcan, İsimsiz, Serigrafi, 77x48 cm, 1992
<https://cumhuriyetmuzesi.marmara.edu.tr/en/original-print-collection> Erişim Tarihi: 08.10.2022

Resim 38. Atilla Atar, Kamyon, Litografi, 50x65 cm,1987
<https://csmuze.anadolu.edu.tr/muze-koleksiyonu/atar-atilla> Erişim Tarihi: 11.10.2022

Resim 39. Hayati Misman, Gravür, 27x42 cm,1999
<https://www.kassanat.com/muzayede/8149/4-online-karmaeserlermuzayedesesi/sayfa/3> Erişim Tarihi: 12.10.2022

Resim 40. Fevzi Karakoç, Fotokarelere, Serigrafi, 70x50 cm, 2000
<http://fevzikarakoc.net/ozgun-baski/> Erişim Tarihi: 18.11.2022

Resim 41. Güler Akalan, NeYenir NeYenmez?, Gravür, 32,5x29 cm, 2002
<https://brhd.org.tr/bagis-eserler-galerisi/> Erişim Tarihi: 25.01.2023

Resim 42. Ayşen Erte, Kral Mezarı, Çinko Gravür, 33,5x24 cm, 1994
aysen.erte Instagram Erişim Tarihi: 17.03.2023

Resim 43. Mısır Kralı III. Amenophis Kitaplığına Ait Seramik Plaka, 62x38x4,5 mm, MÖ 1400 dolayları (Pektaş, 2017, s.14)

Resim 44. Brandenburg Ailesi İçin Ekslibris, 63,5x63,5 cm., 1470-1480 (Pektaş, 2017, s.14)

Resim 45. Albrecht Dürer, X1, 14,9x11,9 cm, 1502, Almanya (Pektaş, 2017, s.16)

Resim 46. Lucas Cranach, Gravür, 18,1x12,3 cm, 1510, Almanya
<https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/name/lucas-cranach-1> Erişim Tarihi: 04.01.2023

Resim 47. W Austin, C2, Gravür, 7,9x6,8 cm, 1760, Büyük Britanya
<http://art-exlibris.net/exlibris/21916?query=periode-3&pt=owner> Erişim Tarihi: 15.01.2023

Resim 48. Emil d. J. Doepler, Gravür, 7,7x6 cm, 1896, Almanya
<http://art-exlibris.net/search?query=periode-4|kategori-56&pt=owner> Erişim Tarihi: 15.01.2023

Resim 49.Alphonse Legros, Gravür, 13x9 cm, 1875, Boston Halk Kütüphanesi (Nord, 2000, s. 68)

Resim 50.Elizabeth Voges, Nar Ağacı Altında Satır, Gravür, 11,6x5,8cm, 1920, Almanya
<http://art-exlibris.net/search?query=nationalitet-13&pt=owner>Erişim Tarihi: 19.11.2022

Resim 51.Oskar Kokoschka, Litografi,7,4x5,8 cm,1909, Avusturya
https://www.artnet.com/artists/oskar-kokoschka/exlibrisfrauemmabacher0QgL_HX41FGc4yjfQKdaEw2 Erişim Tarihi: 18.03.2023

Resim 52.Franz Marc, Litografi,7,1x7,2 cm,1905, Almanya
<https://www.moma.org/collection/works/72976> Erişim Tarihi: 21.03.2023

Resim 53.Paul Klee,Aside İndirme Gravür,16×11,6 cm,1901, İsviçre
https://www.artnet.com/artists/paulklee/exlibrislmichaudXjM91H1iHrM_JXOMnt1_fw2 Erişim Tarihi: 23.03.2023

Resim 54. Üsküdar Amerikan Koleji Öğretmenlerinden Jessie Martin İçin Ekslibris, P7, 6x9cm, 1950, İstanbul (Pektaş, 2017, s.6)

Resim 55. Hasip Pektaş, Ekslibris Can Pektaş, GGD, 9x9 cm, 2018 (Hasip Pektaş Koleksiyonu)

Resim 56. Murşide İçmeli, C3+C5+X5, 13 x 9 cm, 1999 (Pektaş, 2017, s.125)

Resim 57.H. Müjde Ayan, S1/15, 7,3x8 cm, 2003(Pektaş, 2017, s.78)

Resim 58. Mehmet Aslan, X3, 12x13 cm, 1999(Pektaş, 2017, s.105)

Resim 59. İrem Çamlıca, CGD, 8x11 cm, 2011((Pektaş, 2017, s.72)

Resim 60. Canan Güldal, CGD, 7,2x10 cm, 2014(Pektaş, 2017, s.116)

Resim 61.Nurgül Arıkan, CGD, 6,8x8,2 cm, 2010
<http://artexlibris.net/exlibris/11261?query=nationalitet44&pt=owner> Erişim Tarihi: 11.12.2022

Resim 62.Onur Aşkın, CGD,8,9x10,5 cm, 2014
<http://artexlibris.net/exlibris/26262?query=nationalitet-44&pt=owner> Erişim Tarihi: 15.04.2023

Resim 63.Yunus Güneş, X2,7x5,5 cm, 2009
<http://artexlibris.net/exlibris/11312?query=nationalitet-44&pt=owne> Erişim Tarihi: 15.04.2023

Resim 64. Ali Doğan, S1, 10x10 cm, 1999 (Pektaş, 2017, s.125)

Resim 65. Serpil Güvendi Kaptan, X3, 9x8 cm, 2001 (Pektaş, 2017, s.34)

Resim 66. Tülay Kayabekir, CGD, 9x6,5 cm, 2007 (Pektaş, 2017, s.87)

Resim 67. Salih Denli, C3+C5, 9x7 cm, 1999(Pektaş, 2017, s.99)

Resim 68. Devabil Kara S/16, 12,9x13 cm, 1994(Pektaş, 2017, s.45)

Resim 69. Tezcan Bahar, CGD, 9x11,5 cm, 2010

<http://www.aed.org.tr/tr/portfolio/tezcan-bahar-tu%CC%88rkiye-cgd-90-x-115-2010/>Erişim Tarihi: 17.05.2023

Resim 70. Alperen Güldü, CGD, 18,1x5,7 cm, 2014

<http://www.aed.org.tr/tr/portfolio/exl4/> Erişim Tarihi: 12.04.2023

Resim 71. Gökhan Okur, X3, 3,5x10 cm, 2001 (Pektaş, 2017, s.92)

Resim 72. İsmail Aslan, CGD, 7,5x12 cm, 2016

https://www.exlibrisaustria.at/08_fisae/2021_nl/210318_FISAE_Newsletter_15.pdf
Erişim Tarihi: 14.04.2023

Resim 73. Özden Pektaş Turgut, CGD, 6,5x8 cm, 2002

<http://www.aed.org.tr/tr/portfolio/ozden-pektas-turgut-tu%CC%88rkiye-cgd-65-x-80-2002/>Erişim Tarihi: 19.05.2023

Resim 74. Elif Varol Ergen, CGD, 7,2x9,2 cm, 2008 (Pektaş, 2017, s. 115)

Resim 75. Hatice Öz Pektaş, CGD, 12x8 cm, 2017 (Pektaş, 2017, s.97)

Resim 76. Vedat Çolak, S1, 10,2x10,2 cm, 2009 (Pektaş, 2017, s.107)

Resim 77. J Meder, P1, 7,6x4,2 cm 1911, Almanya

<http://artexlibris.net/exlibris/8099?query=periode5&pt=owner>Erişim Tarihi: 19.05.2023

Resim 78. Erich Aulitzky, X6, 11,4x16,4 cm, 1993, Almanya

<http://artexlibris.net/exlibris/32907?query=nationalitet-13|kategori-31&pt=owner>
Erişim Tarihi: 15.05.2023

Resim 79. Peter Velikov, C3+C5, 9,7x13 cm, 2006, Bulgaristan (Pektaş, 2017, s. 96)

Resim 80. Ella Tsyplyakova, X1, 13x13 cm, 2000, Rusya (Pektaş, 2017, s. 78)

Resim 81. Mirsad Konstantinovic, MT/col, 8,8x11,3, 2006, Bosna Hersek (Pektaş, 2017, s. 133)

Resim 82. Roman Sustov, C3, 13x13 cm, 2008, Beyaz Rusya

<http://artexlibris.net/exlibris/25414?query=nationalitet-14|kategori-90&pt=owner>

Resim 83. Zbigniew Dolatowski, X3, 3,7x3,1 cm, 1972, Polonya

<http://artexlibris.net/exlibris/17441?query=nationalitet-36|kategori-91&pt=owner>Erişim tarihi: 28.04.2023

Resim 84. Christian Blæsbjerg, P1, 5,1x5,5 cm, 1969, Danimarka

<http://artexlibris.net/exlibris/25414?query=nationalitet-14|kategori-90&pt=owner>
Erişim tarihi: 28.05.2023

Resim 85. Homma Yoichiro, X1/9, 8x9,5 cm, 1999, Japonya (Pektaş, 2017, s. 42)

Resim 86. Olga Keleynikova, C3, 10x10 cm, 1990, Rusya (Pektaş, 2017, s. 46)

Resim 87. Arkady Pugachevsky, X6, 10,5x8,5 cm, 2002, Ukrayna
<http://www.aed.org.tr/tr/koleksiyonculuk/Erisim> Tarihi: 15.05.2023

Resim 88. Miroslav Houra, X3, 11,7x12,6 cm, 2002, Çek Cumhuriyeti (Pektaş, 2017, s. 79)

Resim 89. Irina Kazaeva, C4/2, 8,5x6,5 cm, 2003, Rusya (Pektaş, 2017, s. 121)

Resim 90. Ann Kestens, S1/3, 8,7x8 cm, 2002, Belçika (Pektaş, 2017, s. 107)

Resim 91. Katarina Vavrova, C3/col., 12,3x9,5cm, 2002, Slovakya (Pektaş, 2017, s. 119)

Resim 92. Christine Deboosere, P8+CGD, 6,5x9cm, 2014, Belçika (Pektaş, 2017, s. 73)

Resim 93. Evgenij Bortnikov, X2, 7,2x6,6 cm, 1996, Rusya (Pektaş, 2017, s. 60)

Resim 94. Marin Gruev, C3+C5, 10x7,7 cm, 2003, Bulgaristan (Pektaş, 2017, s. 101)

Resim 95. Anatoli Kalaschnikow, X2/2, 7,2x9,2 cm, 1976, Rusya (Pektaş, 2017, s. 45)

Resim 96. Veselin Damyanov-ves, MT, 11,1x8,4 cm, 2008, Bulgaristan
<http://art-exlibris.net/exlibris/10951?query=nationalitet-7|kategori> 9&pt=owner
Erişim Tarihi: 26.04.2023

Resim 97. Brazdil Zdeno, C3, 10,7x7,8 cm, 1995, Slovakya <http://exlibris-artshop.com/p/brazdil-zdeno-slovakia-7714/> Erişim Tarihi: 05.03.2023

Resim 98. Nazan Tekbaş Tanyu, X3, 11x9cm, 1995, Türkiye
www.hasipektas.com/Yazi/Exlibris_in_Turkey.pdf Erişim Tarihi: 06.03.2023

Resim 99. Nurgül Arıkan, CGD, 7,6x9 cm, 2017, Türkiye
<http://art-exlibris.net> Erişim Tarihi: 12.03.2023

Resim 100. Rajmund Lewandowski, X3, 6x 9 cm, 1979, Polonya
<http://art-exlibris.net> Erişim Tarihi: 02.04.2023

Resim 101. Hasip Pektaş, CGD, 9,5x13,1 cm, 2008, Türkiye
<http://art-exlibris.net> Erişim Tarihi: 07.03.2023

Resim 102. Weroniki Podstawki, CGD, 9,4x7,2 cm, 2010, Polonya
<http://art-exlibris.net> Erişim Tarihi: 18.03.2023

Resim 103. Hande Özgeldi, CGD, 9,3x13,9 cm, 2013, Türkiye
<http://artexlibris.net/search?query=nationalitet44&pt=owner> Erişim Tarihi: 19.03.2023

Resim 104. Motoi Yanagida, X1, 5,4x78 cm, 1979, Japonya

<http://artexlibris.net/search?query=nationalitet-44&pt=owner>EriřimTarihi:24.03.2023

Resim 105. Ayşen Erte, C3+C5+CGD,13x78 cm, 2012, Tırkiye (Pektaş, 2017, s. 126)

Resim 106. Ladislav Rusek, C3, 12,2x7 cm, 1986, ek Cumhuriyeti

<http://artexlibris.net/search?query=nationalitet44&pt=owner>EriřimTarihi:10.04.2023

